

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta pedagogická**

Bakalářská práce

SOUČASNÝ LÉKAŘSKÝ SLANG

Marcela Havlíčková

Plzeň 2012

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

V Plzni 2012.

.....

Mé poděkování patří zejména vedoucí bakalářské práce PaedDr. Heleně Chýlové za odborné vedení, cenné rady a pomoc při psaní bakalářské práce. Chtěla bych také poděkovat za čas, který mi byl věnován v rámci konzultací.

Zároveň bych chtěla vyslovit poděkování vyučujícím na Střední zdravotnické škole v Klatovech a Vyšší odborné zdravotnické škole v Plzni a studentům, kteří mi poskytli pomoc při vyplňování dotazníků, za jejich ochotu a čas.

Obsah

1. ÚVOD	6
Teoretická část	
2. Předmět výzkumu, cíl výzkumu, metody práce a pracovní hypotézy.....	7
2.1 Předmět výzkumu.....	7
2.2 Cíl výzkumu.....	7
2.3 Metody práce.....	7
2.4 Pracovní hypotézy	8
3. Teoretické vymezení pojmů slang a sociolekt.....	10
3.1 Etymologie slova slang.....	10
3.2 Definice slangu.....	10
3.3 Vztah slangu a profesní mluvy.....	12
3.4 Základní aspekty slangu - jazykové i mimojazykové.....	13
4. Historie zkoumání slangu v českém prostředí.....	16
4.1 Lingvisté, kteří se zabývali studiem slangu v českém prostředí	16
4.2 Vývoj názorů na problematiku slangu v českém prostředí.....	17
4.3 K výzkumu slangů po roce 1989.....	18
4.4 K výzkumu lékařského slangu	19
5. K metodologii zkoumání slangu	20
5.1 Metoda poslechová.....	21
5.2 Excerpce z literatury nebo článků	21
5.3 Dotazníková metoda.....	21
5.4 Zjišťování frekvence.....	22
5.5 Audiozáznam	22
5.6 Statistická metoda.....	22
5.7 Doplňující výzkum složek, které mají se slangem souvislost.....	22
5.8 Fáze zkoumání slangu dle Hubáčka	23
5.9 Fáze zkoumání slangu dle Jaroslava Suka	25
6. Vnitřní diferenciací slangu.....	26
6.1 Dělení dle oboru, činnosti a prostředí, ke kterému se slang váže	26
6.2 Dělení na prostředky expresivní a neutrální	27
6.3 Rozdíly ve formě (jednoslovná a víceslovná pojmenování).....	28
6.4 Ostatní faktory.....	28
7. Charakteristika prostředí, v němž se lékařský slang užívá.....	29
8. Způsoby tvoření slangových názvů.....	31
8.1 Obecné zákonitosti tvoření slangových názvů.....	31
8.2 Teoretické vymezení transformačních prostředků tvoření slov	32
8.2.1 Odvozování	32
8.2.2 Zkracování.....	33
8.2.3 Překrucování.....	34
8.2.4 Skládání.....	34
8.2.5 Tvoření slov prostřednictvím univerbizace.....	34
8.3 Sémantické tvoření slangových názvů	34
8.3.1 Metaforické přenášení (metaforizace)	35
8.3.2 Metonymické přenášení (metonymizace)	35
8.4 Víceslovná pojmenování ve slangu	36
8.5 Přejímání z cizích jazyků.....	36
8.6 Okazionalismy.....	36

Praktická část

9. Sémantika slangismů.....	37
9.1 Názvy osob.....	37
9.2 Názvy zdravotnických oborů a zařízení	39
9.3 Názvy nemocí a patologických jevů	39
9.4 Názvy léků, prostředků, pomůcek a přístrojů	40
9.5 Názvy vyšetření a úkonů	41
9.6 Názvy stavů pacientů.....	41
9.7 Názvy orgánů, částí lidského těla a látek v organismu	41
10. Jazyková charakteristika sebraných slangismů.....	41
10.1 Frekvence jednoslovných a víceslovných pojmenování, vliv univerbizace	41
10.2 Charakteristika z hlediska slovnědruhové platnosti	42
10.3 Způsob vzniku slangových názvů	43
10.3.1 Postupy slovtvorné.....	43
10.3.2 Postupy založené na přenášení významu	44
10.4 Uplatnění expresivity v lékařském slangu, humor a jazyková hra.....	45
11. Slovníček slangismů.....	45
11.1 Uspořádání slovníku a stavba hesel.....	45
11.2 Slovníček.....	47
12. Závěr.....	62
13. Seznam použitých pramenů a literatury	65
14. Resumé	66
15. Abstract.....	66
16. Příloha	

1. ÚVOD

Za téma své bakalářské práce jsem si zvolila problematiku lékařského slangu. K tomuto rozhodnutí mě vedlo několik důvodů.

Mou hlavní motivací pro zpracování tohoto tématu byla touha hlouběji se seznámit s tímto typem slangu, a to zejména proto, že každý z nás se již od raného dětství s lékařským a zdravotnickým prostředím setkává, byť pouze v rámci rutinních prohlídek a vyšetření. Mluva lékařů a zdravotnického personálu je pro laika jistým tajemstvím, protože řadě výrazů nemůže rozumět.

K volbě tohoto tématu mě také vedly osobní zkušenosti, jež jsem získala při práci na pečovatelské službě, kterou jsem vykonávala brigádně a kde jsem přišla do úzkého kontaktu s pacienty i zdravotnickými pracovníky.

Domnívám se, že zdravotnické prostředí je na slangové výrazivo velmi bohaté, což je dáno v první řadě rozmanitostí této profese a v neposlední řadě tím, že disponuje rozsáhlou a složitou terminologií, kterou zdravotníci při výkonu práce zjednodušují či zkracují z důvodu úspory času, který v této oblasti bývá velmi drahý.

Podle mého názoru zdravotnickému slangu nebyl v lingvistice poskytován dostatečný prostor, málokterý jazykovědec si právě tento slang zvolil jako předmět svého zkoumání.

Tato práce se skládá ze dvou částí, a to z části teoretické a z části praktické. První část práce je zaměřena na teoretické aspekty sociolektů a specifika jejich zkoumání, v praktické části jsou prezentovány výsledky mého výzkumu, který byl založen na sběru jazykového materiálu a jeho následné analýze.

2. Předmět výzkumu, cíl výzkumu, metody práce a pracovní hypotézy

2.1 Předmět výzkumu

Tématem mé bakalářské práce je problematika lékařského slangu. Východiskem pro moji práci bylo nastudování odborné literatury věnující se slangu obecně, dále pak prostudování článků a publikací zaměřených na zdravotnický slang. Na základě teoretických poznatků jsem pak zvolila další metody a postupy práce. Soustředila jsem se na zdravotnický slang, tedy nejen slang lékařů, ale i dalších zdravotnických pracovníků včetně studentů medicíny a zdravotnických škol.

2.2 Cíl výzkumu

Jako hlavní cíl své bakalářské práce jsem si vymezila blíže seznámit čtenáře s pojmem zdravotnický slang a s charakteristikou lékařského prostředí a také shromáždit a následně analyzovat sebraný jazykový materiál dle stanovených kritérií. Slangové výrazivo jsem klasifikovala z hlediska způsobu jeho tvoření, slangismy jsem také pro lepší orientaci zařadila k jednotlivým sémantickým skupinám. Cílem této práce je také seznámit čtenáře s hlavními rysy lékařského slangu, blíže popsat etymologii a motivaci některých slangových názvů.

2.3 Metody práce

Mým prvním krokem bylo shromáždění dostatečného množství zdrojů a nastudování teoretických aspektů slangu.

Na základě teoretických poznatků jsem stanovila další postupy výzkumu. Rozhodla jsem se pro metodu rozhovoru s příslušníky slangového prostředí a metodu dotazníku. Okrajově jsem také využila možnost excerpce slangu z literatury, přičemž tuto

metodu jsem využila jako oporu při sestavování slovníčku, excerpované výrazy ve slovníčku jsou zastoupeny méně.

V rámci výzkumu jsem kontaktovala několik zdravotních sester a vyučujících na Střední zdravotnické škole v Klatovech, realizovala jsem také rozhovor se studenty Střední zdravotnické školy v Klatovech a se studenty Fakulty zdravotnických studií na Západočeské univerzitě v Plzni, u studentů jsem se zaměřila na obory všeobecná zdravotní sestra a porodní asistentka. Podařilo se mi také kontaktovat dva zdravotnické záchranáře. Rozhovor jsem zaměřila především na dosavadní zkušenosti zdravotníků, charakteristiku zdravotnické profese a na jazyková specifika a terminologii, kterou toto povolání vyžaduje.

Další metodu, kterou jsem při své práci využila, bylo sestavení dotazníku. Dotazník přikládám k práci jako součást přílohy.

Finální verzi dotazníku vyplnilo celkem 151 respondentů, jednalo se o studenty Střední zdravotnické školy v Klatovech, Vyšší odborné školy zdravotnické v Plzni, studenty Fakulty zdravotnických studií na Západočeské univerzitě v Plzni, konkrétně posluchače studijních oborů všeobecná sestra a porodní asistentka, dále pak dva lékaře a několik sester z interního, chirurgického a dětského oddělení klatovské nemocnice.

Dotazník jsem všem respondentům rozdala v tištěné podobě.

Ke sběru slangismů jsem využila také pomoc internetu, jehož prostřednictvím jsem kontaktovala několik pracovníků ze zdravotnictví, se kterými jsem vedla dialog elektronickou cestou a kteří také můj sběr slangismů obohatili o další výrazy.

Jednotlivé slangismy jsem hodnotila dle těchto kritérií:

- Slovtvorné postupy při vzniku slangismů.
- Uplatňování sémantického tvoření při vzniku slangových názvů.
- Frekvence univerbizovaných výrazů.
- Expresivita ve zdravotnickém slangu.

2.4 Pracovní hypotézy

Při tvoření bakalářské práce jsem vycházela z těchto předpokladů:

1. Vzhledem k charakteristice zvolené profese budou v jazykovém materiálu hojně zastoupeny univerbizované názvy.

2. S ohledem na požadavek úspornosti a rychlosti ve vyjadřování budou nejvíce zastoupeny názvy jednoslovné.
3. Vzhledem k charakteru slangového prostředí se budou v analyzovaném materiálu vyskytovat expresivní výrazy.
4. Vzhledem k mnohvrstevnatosti profese a požadavku názornosti ve vyjadřování své uplatnění najdou názvy založené na přenášení významu.
5. Z hlediska slovnědruhové platnosti budou dominovat substantiva.
6. Vzhledem k uzavřenosti slangového prostředí a požadavku vysoké odbornosti budou často zastoupeny profesionalismy.

3. Teoretické vymezení pojmů slang a sociolekt

V úvodu práce považuji za nezbytné, v rámci uvedení do problematiky, teoreticky vymezit termíny slang a sociolekt, představit různé definice slangu a také uvést zkoumání této problematiky do historického kontextu a sumarizovat vývoj názorů na tyto pojmy u různých autorů.

3.1 Etymologie slova slang

Nejprve bych se chtěla vyjádřit k etymologii samotného slova slang. Jaroslav Hubáček¹ ve své práci *O českých slanzích* uvádí, že slovo slang je anglického původu a objevilo se zhruba v polovině 18. století. Tento pojem měl původně sloužit pro označení jazyka vulgárního. Původ se odvozuje podle anglického *s'language*, to znamená „něčí jazyk“. Jako příklad si můžeme uvést *doctor's language*= mluva lékařů. Hubáček také odkazuje na sovětského lingvistu Makovského, podle něhož existuje více výkladů tohoto slova, např. že pochází z cikánštiny. Podle E. Partridga může být norského původu nebo ze severoanglických dialektů (tento názor přijímá i Makovskij).

František Kopečný² uvádí, že spolehlivějším výkladem je doložená historie slova. Dále zmiňuje, že toto anglické slovo patří k novějším, první zmínky o něm uvádí Skeat v roce 1785, který jej charakterizuje jako „cant language“, to znamená „pokrytecký, svatouškovský jazyk“.

Skeat slovo slang vysvětluje jako slovo odvozené od *slang*- tj. druhý stupeň od slovesa *sling* (metat, vrhat). Také Klein pokládá slovo slang za dějové jméno ke *sling*, vysvětluje také, že toto slovo je vlastně převzato z norštiny, dokládá to norským výrazem *slengja kjeften*, tedy „házet hubou“.

3.2 Definice slangu

Je poměrně obtížné jednoznačně definovat slang, a to z důvodu nejednoty chápání tohoto pojmu jak v domácí, tak i v zahraniční literatuře. Kromě termínu slang se vyskytuje

¹ HUBÁČEK Jaroslav, *O českých slanzích*, s.9.

² KOPEČNÝ, František, *K původu termínů slang, argot, hantýrka a žargón*. Naše řeč 1981, ročník 64, číslo 2.

řada dalších v podstatě synonymních výrazů (sociální či speciální nářečí, vrstevná nářečí, vrstevná mluva, pracovní mluva aj.)

Příruční mluvnice češtiny³ definuje slang takto: „Slang je soubor slov a frází užívaných skupinou lidí spojených stejným zájmem, eventuálně též profesí.“ Dále zde můžeme najít definici profesní mluvy: „Profesní mluva je soubor termínů a frází užívaných skupinou zaměstnanců při pracovním procesu.“

Výstižnou definici slangu nabízí také Encyklopedický slovník češtiny: „Svébytná součást národního jazyka, jež má podobu nespisovné nebo hovorové vrstvy speciálních pojmenování (jednoslovných i frazémů), realizované v běžném, nejčastěji polooficiálním a neoficiálním jazykovém styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů a sloužící jednak jako prostředek k vyjádření příslušnosti k prostředí nebo k zájmové sféře“.⁴

Jan Hugo⁵ ve Slovníku nespisovné češtiny rozlišuje profesionalismy a slangismy. Profesionalismy jsou zde charakterizované jako nespisovné názvy terminologické povahy, zatímco slangismy v užším slova smyslu v sobě nesou prvek citovosti e expresivity.

Další zajímavou definici uvádí Jaroslav Suk: „Slang definuji jako mluvu skupinovou, mající zvláštní lexikální rejstřík, označující především předměty, osoby, jevy atd. pro život mimo skupinu netypické, sloužící pro komunikaci uvnitř této skupiny a často i k vydělení dané skupiny od ostatní společnosti, tedy mající funkci integrující.“⁶

Je třeba připomenout, že slang, profesní mluva, ale i argot se řadí mezi tzv. **poloútvary národního jazyka**. Nemohou se řadit mezi strukturní útvary (sem patří obecná a spisovná čeština, dialekty a interdialekty), protože disponují pouze prostředky z roviny lexikální, odlišují se od ostatních útvarů jen z hlediska jejich specifické slovní zásoby. Tento fakt dobře vystihuje definice Vladimíra Šmilauera: „Kdežto nářečí i obecná čeština mají vedle zvláštností slovníkových i zvláštnosti tvarové, hláskové a skladební, odlišují se jiné útvary nespisovného jazyka jen stránkou slovníkovou, jinak používají obecné češtiny. Jsou to: profesionální mluva u lidí spojených stejnou prací (horníků), slangy (se silným citovým zabarvením) v zájmových skupinách (u studentů, vojáků, sportovců), argot u vrstev společensky izolovaných (zlodějů, tuláků, falešných hráčů).“⁷

³ *Příruční mluvnice češtiny*, Grepl a kol., s.94, autorkou definice je Z. Hladká.

⁴ *Encyklopedický slovník češtiny*, kol. autorů, s. 405.

⁵ HUGO Jan, *Slovník nespisovné češtiny*, s. 12.

⁶ SUK Jaroslav, *Několik slangových slovníků*, s. 8.

⁷ ŠMILAUER Vladimír, *Nauka*, 1982, s. 22.

Co se týče mluvnické stavby, u slangu můžeme nalézt jen minimum charakteristických rysů. Podle Hubáčka to jsou např.: „zvýšená frekvence některých syntaktických schémat a sklon k eliptičnosti ve skladbě, některé hláskové alternace v hláskosloví, využívání progresivních tvarů v tvarosloví.“⁸

Sociolekt je termín, který je možné chápat jako souhrnné označení pro poloútvary národního jazyka (slang, profesní mluvu a argot). Sociolekt je systémový termín, jedná se o hyperonymum, které v sobě zahrnuje slang, profesní mluvu a argot.

3.3 Vztah slangu a profesní mluvy

Poměrně rozkolísané jsou i názory ohledně vztahu slangu a profesní mluvy. Lumír Klimeš⁹ v Komentovaném přehledu výzkumu slangu vysvětluje, že existuje širší a užší pojetí slangu. Širší pojetí chápe slang jako souhrn jazykových prostředků, který užívají osoby spjaté určitým zájmem nebo profesí. Někteří jazykovědci však omezují termín slang pouze na uživatele vykonávající stejné zaměstnání (B. Havránek, A. Jedlička, V. Šmilauer). Příruční mluvnice češtiny (Grepel et al.: 1994) vymezuje samostatně termín profesní mluva, avšak akceptuje i termín slang, i když slang chápe především jako mluvu osob, které spojuje určitý zájem.

Pokusím se nyní přiblížit specifika profesní mluvy a slangu zájmového. U profesionálního slangu je na prvním místě snaha o RYCHLÉ A JEDNOZNAČNÉ dorozumění. Má tedy především funkci dorozumivací.

Slang se oproti tomu vyznačuje velkou synonymičností, je daleko více expresivní a vzniká často na základě jazykové hry.

Lumír Klimeš v Komentovaném přehledu dále přesněji vymezuje rozdíly mezi profesionální mluvou a zájmovým slangem.

Jedná se především o tyto aspekty:

- Malá proměnlivost a ustálenost slangové slovní zásoby, oproti tomu slang zájmový je velmi proměnlivý, více se zde uplatňuje jazyková hravost.
- Malá synonymnost (profesní slang má tendenci být jednoznačný).
- Nízká míra expresivity u profesního slangu.

⁸ HUBÁČEK Jaroslav, *O českých slanzích*, s. 10.

⁹ KLIMEŠ Lumír, *Komentovaný přehled výzkumu slangu*, s.7.

- Pojmenovávací jednotky profesionálního slangu jsou úzce spjaty s termíny, některé jazykové prostředky profesní mluvy mohou proniknout i o terminologie.
- Mezi profesní mluvou a zájmovým slangem je velmi tenká hranice, to je dáno i tím, že někdy je těžké přesně stanovit, kde končí zájmový aspekt určité činnosti a začíná činnost ryze profesní (např. studenti také svým způsobem vykonávají určité zaměstnání. Kde jsou hranice mezi amatérským a profesionálním sportem?).
- Profesní mluva má také tendenci k jazykové úspornosti a dává přednost jednoslovným pojmenováním.

3.4 Základní aspekty slangu - jazykové i mimojazykové

Při studiu slangu existují dva způsoby, jak lze na problematiku slangu nahlížet. Slang můžeme posuzovat z hlediska:

- a) jazykového
- b) mimojazykového

Domnívám se, že pro komplexní pochopení problematiky je zcela nezbytné brát v úvahu oba tyto faktory.

Aspekty slangu se hlouběji zabýval Jaroslav Hubáček¹⁰, který vymezil jak jazykové, tak i mimojazykové aspekty slangu.

Jeho klasifikaci lze popsat následujícím způsobem:

1. Jazykové aspekty

- a) Nespisovnost
- b) Komunikativní funkčnost
- c) Využívání produktivních pojmenovávacích (onomaziologických) postupů při tvoření
- d) Systémovost
- e) Snaha o pojmovou diferenciaci
- f) Stav odborné terminologie
- g) Vyjadřování expresivity
- h) Vhodnost pro mluvené jazykové projevy

¹⁰ HUBÁČEK Jaroslav, *O českých slanzích*, s. 19-27.

ad a) Nespisovnost

Nespisovnost je jedním z charakteristických rysů slangových výrazů. Slang totiž můžeme chápat jako „slangová synonymní pojmenování k pojmenováním spisovným“¹¹ (nejčastěji termínům).

Některé slangové výrazy se ovšem nacházejí na hranici spisovnosti. Některé jsou zase vyloženě nespisovné až vulgární. Jsou to názvy silně expresivní, hantýrkové.

ad b) Komunikativní funkčnost

Slang umožňuje uživateli, aby se vyjádřil výstižně, jednoznačně a zároveň stručně. Dobrým příkladem je zde tzv. *univerbizace*. Ta se uplatňuje jak při tvoření nových slov (derivace, kompozice atd.), tak i u neslovotvorných postupů (transpozičních).

Motivace univerbizací se objevuje i u **metonymických a metaforických slangových názvů**. Univerbizace je patrná i u některých názvů přejatých.

Nejlepším dokladem toho, že univerbizace je při tvorbě slangu zcela zásadní, je fakt, že sousloví se ve slangu vyskytují zcela minimálně.

ad d) Systémovost

Toto hledisko je v případě slangu obtížně uchopitelné z toho důvodu, že na rozdíl od strukturních útvarů národního jazyka, slang má svá specifika „pouze“ v oblasti slovní zásoby, nemá svoji vlastní gramatiku. Hubáček však upozorňuje, že i slangové výrazy tvoří určitý systém. Například uvádí, že jako systémové můžeme chápat výrazy jednoslovné (souslovné nikoli kvůli jejich sporadickému výskytu). Systémovost se také často uplatňuje ve slanzích, kde je patrná jazyková hravost a které bývají velmi expresivní (slang studentský, sportovní aj.)

ad f) Stav, propracovanost a stupeň praktického užívání odborného názvosloví

Ne každý slang může mít stejnou úroveň propracovanosti a to především z toho důvodu, že u některých oborů se česká terminologie začala tvořit až po ustavení československé samostatnosti. Do té doby u nás fungovala terminologie německá nebo němčinou silně ovlivněná (germanismy).

¹¹ HUBÁČEK Jaroslav, *O českých slanzích*, s.19.

ad g) Snaha o vyjádření expresivity

I u slangu se uplatňují názvy tzv. nociónální, neexpresivní, které slouží pouze pro věcné pojmenování. Existuje ale mnoho výrazů s příznakem expresivity.

ad h) Vhodnost pro mluvené jazykové projevy

Slangové názvy jsou ovlivňovány tím, že musí plnit svoji funkci i v rámci mluvených jazykových projevů, která mají svá specifika.

Mimojazykové aspekty¹²

- a) Stupeň uzavřenosti (výjimečnosti) prostředí
- b) Věkové a sociální složení příslušníků prostředí
- c) Psychické faktory

ad a) Stupeň uzavřenosti prostředí

Ten se v každém prostředí liší. Každé má své specifické podmínky. Například v prostředí hornickém se projevuje fakt, že uživatelé jazyka jsou separováni od společnosti a tím pádem odděleni od jejího vlivu po dobu pracovní činnosti. Slangové výrazy jsou ustálenější a trvalejší v prostředí uzavřeném. Stupeň uzavřenosti má také vliv na to, zda slangové výrazy proniknou i do širšího povědomí.

ad b) Různé složení příslušníků slangového prostředí

Je třeba si uvědomit, že každé prostředí má specifický okruh uživatelů- například studenti jsou většinou mladí lidé, takže pro jejich vyjadřování bude typická větší jazyková hravost, vtip a snaha o expresivitu.

Pokud jde o úroveň intelektu, nelze dávat do souvislosti úroveň vzdělání s užíváním slangu. Slang aktivně užívají i vysokoškoláci, například lékaři.

ad c) Psychické faktory

Jedním z důvodů, proč slangy vznikají, je i to, že příslušníci daného prostředí se snaží dát najevo jeho výjimečnost a také chtějí demonstrovat svoji příslušnost k určité zájmové či pracovní skupině.

¹² HUBÁČEK Jaroslav, *O českých slanzích*, s. 26.

4. Historie zkoumání slangu v českém prostředí

Nejstarší doklady o tom, že se lidé zabývali slangy a hantýrkou, sahají hluboko do historie. V těchto případech se ovšem nejedná o cílený lingvistický výzkum slangu. Jako jeden z prvních zdrojů bychom mohli chápat takzvané **smolné knihy**, které v minulosti sloužily k zaznamenání výpovědí zločinců při mučení a výsleších. Dochovaly se například některé knihy ze 16. století z Mladé Boleslavi, Rokycan a Tábora.

Cílený a systematický zájem lingvistů o problematiku slangu nacházíme až později. Zajímavým zdrojem může být i učebnice romštiny od známého českého buditele Antonína Jaromíra Puchmajera *Romani Čib* z roku 1821, která obsahovala také slovníček *Hantýrka oder die Čechische Diebesprache* (Hantýrka neboli česká řeč zlodějská), tento slovníček shromažďoval argot. Za významnou lze považovat i práci německého slavisty Eugena Rippla z roku 1926 – *Slovník českého argotu*, kde se objevily i zmínky o obecné češtině, studentském či vojenském slangu. Dílo bylo psané v němčině.

Jaroslav Hubáček¹³ poukazuje na skutečnost, že literatura a poznatky z oblasti zkoumání slangu bývají často srovnávány s literaturou, která se zabývá jinými útvary národního jazyka. Jedná se především o místní nářečí, jelikož se předpokládá, že zkoumané jevy jsou si navzájem podobné. Tato skutečnost vedla k vytvoření termínu sociální dialektologie.

4.1 Lingvisté, kteří se zabývali studiem slangu v českém prostředí

1. **František Oberpfalcer** - je považován za zakladatele bádání v oblasti argotu a slangu.
2. **František Trávníček** - profesor českého jazyka, působil na Masarykově univerzitě v Brně, věnoval se terminologii ve slangu a jeho klasifikaci.
3. **Adolf Kellner** - český dialektolog, bohemista, romanista. Působil jako profesor slovanské jazykovědy na filozofické fakultě v Brně.
4. **Josef Filipec** - český jazykovědec a lexikograf.
5. **Jan Chloupek** - dosáhl velkého věhlasu zejména na poli dialektologie, věnoval se také sociolingvistice a zkoumání stylistiky, zasazoval se o popularizaci vědy.

¹³ HUBÁČEK Jaroslav, *O českých slanzích*, s.11.

6. **Lumír Klimeš** - zasvětil bádání slangu mnoho let své lingvistické práce, působil na Pedagogické fakultě Západočeské univerzity v Plzni, mimo jiné se věnoval organizaci konferencí o slangu a argotu, které se již od konce 70. let 20. století konají v Plzni.

Zavedl termín sociální mluva, který dále diferencoval na slang a argot.

7. **Jaroslav Hubáček** - působil v pravopisné a ortoepické komisi ÚJČ ČSAV, oblastí jeho badatelské činnosti jsou především slangy, jazyková kultura a stylistika. K jeho zásadním dílům zasvěceným zkoumání slangu patří:

- *Onomaziologické postupy ve slovní zásobě slangů*. SPN, Praha 1971,
- *O českých slanzích*. Profil, Ostrava 1979
- *Malý slovník českých slangů*. Profil, Ostrava

8. **Jaroslav Suk** - od roku 1981 žil v exilu ve Švédsku, kde se věnoval studiu slavistiky, sociolingvistiky a počítačové lingvistiky.

Mezi jeho zásadní publikace o slangu patří:

- *Několik slangových slovníků*, Praha 1993

4.2 Vývoj názorů na problematiku slangu v českém prostředí

1. **František Oberpfalcer** - k jeho publikační činnosti patří stať *Argot a slangy*¹⁴, kde slang definuje takto: „Slangem rozumíme sociální diferencování jazyka mluveného.“ Dále své tvrzení doplňuje o poznatek, že: „Slang je znakem příslušnosti k dané společenské skupině. Zpravidla je to také projev jistého jazykového sportu.“

2. **František Trávníček**¹⁵ - dává místo termínu slang přednost pojmům *nářečí společenská, zvláštní a vrstvá*. Tyto pojmy pak dále rozvíjí podle příčin, které vedou uživatele různých společenských skupin k jazykové odlišnosti.

3. **Adolf Kellner**¹⁶ - pracoval s termínem vrstvá (společenská, sociální) nářečí. Slangy vymezuje jako „soubory výrazových prostředků, kterými se od sebe navzájem odlišují uživatelé národního jazyka vlivem jistých společenských činitelů a kterých užívají určité společenské vrstvy, určené zpravidla třídně.“

Kellner také definoval některé **charakteristické rysy slangu**:

- a) Nemají svou vlastní gramatickou stavbu a základní slovní fond.

¹⁴ OBERPFALCER František, *Argot a slangy*.

¹⁵ TRÁVNÍČEK František, *Úvod do českého jazyka*, s. 27.

¹⁶ KELLNER Adolf, *Úvod do dialektologie*, s. 74-80.

- b) Postrádají jakékoliv jazykové samostatnosti a jsou tedy odsouzeni k postupnému umírání.
- c) Jejich užívání je vždy vázáno jen na úzký okruh lidí.
- d) Vůči národnímu spisovnému jazyku zachovávají v plné míře svou výlučnost, projevují snahu stále se od něho odlišovat.
- e) Vlastní sociální dialekt není jedinou formou jazyka svých mluvčích.

Vymežil také hlavní **typy vrstevných nářečí**:

- a) podle zaměstnání (horníci, rybáři...) a podle zájmových skupin (studenti, sportovci...) – v těchto případech se jedná o slang
- b) podle vrstev společensky izolovaných - z hlediska tohoto dělení se jedná o hantýrku či argot (tajná mluva)

4. **Josef Filipec**¹⁷ - zavedl dělení slangů na:

- a) pracovní (profesionální)
- b) skupinový
- c) argot

5. **Jan Chloupek** - zavedl patrně nejznámější diferenciaci sociolektů na **profesní mluvu, slang a argot**.

6. **Lumír Klimeš** - vydal publikaci *Komentovaný přehled výzkumu slangů v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v létech 1920- 1996*, ve které popsal metodologii výzkumu slangů a věnoval se i dalším aspektům slangu.

7. **Jaroslav Hubáček** - v díle *O českých slanzích* zdokumentoval historický vývoj zkoumání slangu u nás i v zahraničí, definoval jednotlivé metody výzkumu a zpracoval několik slangových slovníků.

4.3 K výzkumu slangů po roce 1989

Za významnou považujeme práci Patrika Ouředníka *Šmírbuch jazyka českého*, která poprvé vyšla již v roce 1988 v Paříži, v Československu se svého vydání dočkala až v roce 1992. Tato kniha je však zaměřena zejména na argotismy.

K výzkumu vězeňského slangu přispěli svou prací Jaroslav Hála a Petra Soudková. V roce 2002 vyšla v časopisu *České vězeňství* příloha s názvem *Jak mluví čeští vězni*, jež je

¹⁷FILIPEC J. *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*, s. 278.

výsledkem zkoumání výše zmíněných autorů. Zkoumáním vězeňského slangu se zabýval také Jaroslav Suk.

V roce 2001 vyšla publikace *Tři slangové slovníky* od autorů Zdeňky Tiché a Luboše Skopce.

Další novodobou publikací zabývající se slangem je práce *Slangový projev mládeže* z roku 2002, jejíž autorkou je Kateřina Rysová.

Nelze opomenout ani práci Jaroslava Hubáčka nazvanou *Výběrový slovník českých slangů*, která vyšla roku 2003.

Jednou z nejnovějších publikací je kniha Antonína Doležala *Lékařský slang a úsloví*, která vyšla ve 2. vydání roku 2007. Profesor Antonín Doležal je lékař, věnuje se oboru porodnictví a je nadšeným sběratelem slangového výraziva ve zdravotnictví. Přínos jeho výzkumu tkví nepochybně v tom, že sesbírané lexikální jednotky doplňuje výkladem o jejich etymologii.

Roku 2008 se pod záštitou Pedagogické fakulty Západočeské univerzity v Plzni konala již 8. konference o slangu a argotu, jež dala za vznik Sborníku přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26. - 27. února 2008.

V rámci této konference se nad současným výzkumem slangu a argotu zamyslel Jaroslav Hubáček. Jeho přednáška nazvaná *K současnému stavu zkoumání sociolektů* je součástí sborníku.

Hubáček zde upozorňuje na změny ve slovní zásobě, k nimž dochází zejména z důvodu potřeby nových pojmenování. Požadavek nových pojmenování souvisí s tím, jak se odvětví lidské činnosti dále obohacují vlivem všeobecného pokroku, a také zdůrazňuje potřebu aktualizace jazyka. Rozvoj slovní zásoby a sociolektů označuje za specifickou vývojovou tendenci v češtině. Se změnami ve slovní zásobě sociolektů úzce souvisí, neboť právě profesní mluva a slang jsou častými zdroji jejího obohacování.

Hubáček taktéž upozornil na zájem laiků o problematiku slangu, který je díky dnešnímu technologickému pokroku možný sledovat i na internetu, kde vznikají nejrůznější seznamy a laicky sestavené slovníčky slangismů.

4.4 K výzkumu lékařského slangu

V posledních letech dochází ve výzkumu lékařského slangu k pokroku, a to hlavně díky práci Ivany Bozděchové, která se věnuje odborné lékařské terminologii po lingvistické stránce. Velkým přínosem pro výzkum lékařského slangu je práce Antonína Doležala, který

sice není lingvistou, ale je nadšeným sběratelem lékařského slangu a podařilo se mu nashromáždit značné množství jazykového materiálu, který je pro lingvisty, kteří se odhodlají tímto odvětvím slangu zabývat, zásadní. Antonín Doležal je erudovaným odborníkem v daném oboru a sběrem slangismů se systematicky zabýval řadu let a jeho práce je tedy pro výzkum zdravotnické hantýrky a slangu cenným přínosem. Jako lékař také disponuje hlubokou znalostí zdravotnického prostředí.

O lékařském slangu najdeme zmínky také ve Sborníku, jež vydává Pedagogická fakulta v Plzni v rámci konferencí o slangu a argotu, které se pod záštitou Západočeské univerzity pořádají již od roku 1977.

Další neméně významnou osobností ve výzkumu slangu je **Věra Těšínská**. Těšínská je autorkou řady lingvistických publikací určených zejména studentům medicíny. Jako příklad můžeme uvést knihu *Čeština pro zahraniční studenty lékařské fakulty*. Ve své práci se orientovala na ruskou gramatiku. Přínosem pro výzkum lékařského slangu bylo její vystoupení na konferenci o slangu a argotu v Plzni, kde ve své přednášce *Několik poznámek k mluvě zdravotnických pracovníků* shrnula znaky a důležité aspekty zdravotnického slangu a přispěla i sběrem konkrétních slangismů na základě výzkumu na klinikách plzeňské lékařské fakulty.

Významnou autorkou posledních let je také **Ivana Bozděchová**. Bozděchová vystudovala obor čeština-angličtina na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze, od roku 2009 působí jako docentka při Ústavu českého jazyka a teorie komunikace. Na počátku devadesátých let pracovala jako lektorka českého jazyka ve Spojených státech amerických. V rámci svého lingvistického bádání se věnovala také jazyku lékařů a medicíny. Její kniha *Současná terminologie: se zaměřením na kolokační termíny z lékařství* představuje důležitý zdroj pro lingvisty, kteří se chtějí zaměřit na výzkum slangu ve zdravotnictví. Je také autorkou mnoha článků a zpráv věnovaných jazyku lékařů a odborné lékařské terminologii.

5. K metodologii zkoumání slangu

Za základní předpoklad pro výzkum slangu považuji jazykovou vybavenost, domnívám se, že badatel by měl ovládat alespoň jeden cizí jazyk, neboť i znalost jazyka cizího mu umožní hlubší náhled do lingvistiky, měl by mít nastudovanou alespoň základní literaturu týkající se jazykovědy popřípadě zkoumaného prostředí a v optimálním případě by

měl mít ke zkoumané látce osobní vztah, nebo by měl prostředí důvěrně znát. Měl by být také vybaven alespoň základním vzděláním v oblasti jazykovědy.

Nejprve si vymezíme **základní metody výzkumu**, jak je definoval Lumír Klimeš¹⁸:

5.1 Metoda poslechová

Jazykové výrazy jsou zaznamenávány přímo v určitém prostředí, kde se slang užívá na základě poslechu. Někdy je třeba dané jazykové jednotky přepsat foneticky. V rámci tohoto postupu se nelze zaměřit na zjišťování frekvence užívání daných výrazů, protože v projevu uslyšíme běžně užívané jednotky vedle sporadicky užívaných individualismů. Jazykovědec by neměl uživatele slangu ovlivňovat, je proto vhodnější, aby jej o svém lingvistickém poslání neinformoval a pokusil se provádět výzkum „anonymně“.

5.2 Excerpce z literatury nebo článků

Jedná se o jazykové doklady, které mohou být někdy autorem zkreslené, upravené. Přínosem je hlavně z toho hlediska, že může přivést pozornost k méně známému slangovému prostředí.

Jestliže se jedná o prostředí, které je uzavřené a ze kterého je obtížné sehnat dostatek materiálu, může tato metoda přinést i cenné poznatky.

Lumír Klimeš uvádí jako typický příklad román Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, kde se čtenář seznámí se slangem českých vojáků za dob Rakouska-Uherska. V rámci výzkumu slangu považujeme výpisky z literatury za jeden ze zdrojů, neměl by být ovšem zdrojem jediným, excerpce je vhodné doplnit i poznatky a záznamy z praxe.

5.3 Dotazníková metoda

Jedná se o aplikovanou dialektologickou metodu. Tímto způsobem je možné oslovit velké množství respondentů. Problémem zde může být omezená možnost kontroly spolehlivosti.

¹⁸ KLIMEŠ Lumír, *Komentovaný přehled výzkumu slangu* s. 8.

5.4 Zjišťování frekvence

Frekvenci můžeme odhalit pomocí vhodně formulovaného dotazníku, kdy respondenta upozorníme, aby za každý výraz doplnil značku, která bude vyjadřovat, jak často danou slangovou jednotku užívá. Odpovědi jsou velmi subjektivní, výsledky jsou tedy spíše orientační. Je nutné brát v potaz i další faktory, jako např. věk respondentů či časový úsek, po který danou profesi vykonávali.

5.5 Audiozáznam

Nahrávky musí být dostatečně dlouhé, mělo by se jednat o souvislý projev. Tato metoda umožňuje bádání zejména v oblasti fonetiky.

5.6 Statistická metoda

V rámci této metody se zkoumá např.: počet jazykových jednotek ve slangu a jejich frekvence, počet jednotek bez synonym a počet jednotek, které mají synonyma, počet synonymických řad...

5.7 Doplnující výzkum složek, které mají se slangem souvislost

Jedná se o zeměpisné rozdíly, zkoumání v oblasti onomastiky, popis zanikajících či zaniklých slangů (výzkum konzervační).

Typologie zkoumání byla klasifikována například Jiřím Nekvapilem¹⁹, který vymezuje tři základní přístupy:

- a) *lexikografický*
- b) *gramatický*
- c) *komunikační*

Nekvapil dále dělí znalosti slangů a prostředí na **obligatorní** (ty poznává během života každý) a **fakultativní** (jsou ovlivněny specifickými zájmy každého jedince).

Některé další aspekty výzkumu slangu definoval **Jaroslav Hubáček**²⁰ ve stati K metodologii zkoumání slangů.

¹⁹ NEKVAPIL Jiří, *Sborník přednášek o slangu a argotu: stať Některé aspekty výzkumu slangu*, s. 27-37.

²⁰ HUBÁČEK Jaroslav, *K metodologii zkoumání slangů, Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu*, s.5.

Zdůrazňuje zde například, že slangové jazykové útvary jsou determinovány řadou různých faktorů, ať už jde o věk uživatelů, společenské postavení či vzdělání uživatelů, nebo se jedná o tradici, hledisko uzavřenosti prostředí apod.

Dále upozorňuje, že slangy jsou jazykové útvary poměrně mladé a procházejí neustálým vývojem, proto je třeba při jejich výzkumu hledat nové jazykové metody, popřípadě pokusit se starší dialektologické metody modernizovat.

Je třeba si uvědomit, že některá jazyková prostředí jsou těžko dostupná, jako příklad můžeme uvést vězeňský slang.

Každý, kdo se rozhodne hlouběji zkoumat určitý slang, by měl být důkladně seznámen s daným pracovním popřípadě zájmovým prostředím a mít alespoň základní znalost ve vybrané oblasti. Měl by se ve zvoleném prostředí dobře orientovat. V ideálním případě by se mělo jednat o činnost či profesi, ke které má lingvista osobní vztah, věnuje se této zájmové činnosti ve svém volném čase apod. Jestliže se jedná o oblast, které se lingvista nevěnuje přímo, je žádoucí osobní kontakt s uživateli slangu a konzultace s odborníky, kteří se v této sféře pohybují.

Samozřejmostí by měla být dobrá odborná úroveň v oblasti lingvistické teorie, je nutná znalost stylistiky, lexikologie a orientace v oblasti sociolingvistiky.

5.8 Fáze zkoumání slangu dle Hubáčka²¹

1. Sběr materiálu

Existují různé způsoby sběru. Může se jednat o metodu poslechovou, pořizování nahrávek a jejich přepis. Badatel musí mít rozhovor dobře připravený, musí umět vhodně klást otázky, rozhovor řídit a usměrňovat a bránit také „nežádoucí tvořivost“ u informátora. Je také žádoucí doplnit sebraný materiál o informace o nositelích slangu (pohlaví, dosažené vzdělání, délka zájmové činnosti či praxe...)

Můžeme ale použít i takzvaně nepřímých metod výzkumu. Tato metoda je vhodná zejména u slangu, které se uplatňují v širším než lokálním měřítku (slang lékařský, studentský, sportovní aj.).

Dotazník je vhodné použít jako doplňující prostředek k výzkumu přímému, pomůže nám například konfrontovat užívání slangismů s výsledky poslechové metody a zjistit frekvenci jejich užívání.

²¹ HUBÁČEK Jaroslav, *K metodologii zkoumání slangu*, Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu, s.9.

2. Analýza a hodnocení

V rámci této fáze se využívá lexikografický postup. U každého slova se uvádí věcný význam, můžeme také doplnit další údaje (frekvence užívání, stáří výrazu, míra expresivity). Důležité je zmínit hledisko onomaziologické motivace a způsob tvoření. Je nutné si výsledky svého zkoumání ověřit v odborné literatuře nebo konzultací s odborníkem.

3. Celková charakteristika a závěry

Poslední fází výzkumu je sumarizace nashromážděných poznatků a prezentace námi vytvořených závěrů.

Slang můžeme představit buď **beletristicky**, nebo **lexikograficky**. Jestliže si zvolíme beletristický postup, zakotvíme slangové jednotky do souvislého textu. V rámci lexikografického postupu pak řadíme jednotlivá slova do hesel, která můžeme uspořádat abecedně či podle významových okruhů (dle názvů osob, činností, nástrojů apod.)

Čtenářsky přitažlivější je zpracování beletristické. Podle mého názoru, příručky koncipované lexikografickým způsobem ve většině případů zcela uniknou pozornosti běžného čtenáře.

Současný vývoj je takový, že užívání dialektů ve společnosti je spíše na ústupu, zatímco sociolekty se stále rozvíjejí. Mezi sociolekty řadíme profesní mluvu, slang a argot. V současné době nejdynamičtější vývoj prodělává slovní zásoba. To souvisí především s potřebou tvořit stále nová pojmenování vzhledem ke všeobecnému rozvoji a pokroku ve společnosti. V jazyce se taktéž uplatňuje aktualizace, která má zásadní význam, protože tvoří protipól k automatizaci, která je naopak projevem jazykové ekonomie. K bližší charakterizaci sociolektů se vyjádřil Jaroslav Hubáček²² : „Sociolekty tak lze označit na rozdíl od tradičních dialektů za útvary národního jazyka progresivní, stále dotvářené, podílející se podstatnou měrou na rozvoji slovní zásoby.“

Podnětem pro zkoumání slangu u nás se stala situace po první světové válce, kdy bylo v souvislosti se vznikem ČSR třeba vytvořit českou terminologii zejména v oblasti administrativy, vojenství, poštovníctví, policie, dopravy atd. Od této doby se značně zvýšil zájem o poznání nespisovného pracovního, popřípadě zájmového jazyka.

²² HUBÁČEK Jaroslav, *stat' K současnému stavu zkoumání sociolektů, Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu.*

5.9 Fáze zkoumání slangu dle Jaroslava Suka²³

Suk ve své stati *O sbírání a studiu slangu v praxi* popsal velmi čtivě a srozumitelně jednotlivé fáze výzkumu.

1. Přípravné studium

Badatel, který se rozhodne daný slang zkoumat, by měl být vybaven alespoň základním jazykovědným vzděláním, výhodou je také znalost cizích jazyků. Je třeba předem si důkladně promyslet podobu slovníčku, který vytvoří.

Nutností je prostudování odborné literatury o slangu a argotu. V neposlední řadě je také nutné dobře se orientovat v oboru, jehož slang hodláme zkoumat.

Badatel si také musí utřídit svůj názor na stratifikaci češtiny a zvolit si, z jaké teorie slangu bude vycházet.

2. Práce v terénu

Stejně jako např. Jaroslav Hubáček, i Suk upozorňuje na to, že lingvista nesmí nositele slangu nepříznivě ovlivňovat, a je proto vhodnější provádět výzkum anonymně. Pokud by svůj záměr respondentům prozradil předem, hrozilo by, že budou slangové výrazivo nevědomě zkreslovat nebo si vymýšlet neexistující novotvary. Dobrou cestou je snažit se do prostředí proniknout, přihlásit se např. do určitého zájmového kroužku a podobně.

Zcela zásadní je, zaznamenávat precizně slyšené výrazy, není možné si vymýšlet k danému výrazu plurálový tvar.

Je také třeba brát v úvahu jazykovou situaci, ve které se slang užívá a neměli bychom opomíjet ani doplňující informace o nositeli slangu (věk, pohlaví, sociální status atd.)

Badatel si musí vždy ověřit, zda zaznamenanému výrazu správně porozuměl.

V užívání slangu hraje roli také prozodie - melodie a tempo projevu; je vhodné zaznamenat také metajazykové jevy- mimiku a gesta. Bližší informace o uživatelích slangu jsou užitečné pro sociolingvistickou analýzu materiálu.

²³ SUK Jaroslav, *O sbírání a studiu slangu v praxi*, s. 79-81.

3. Excerptce

Excerptci je třeba vnímat jen jako doplňující metodu, jelikož přepsané výrazy mohou být značně subjektivizované a z psaného textu také stěží analyzujeme fonetické a gramatické charakteristiky slova.

4. Zpracování materiálu

Nashromážděné záznamy je třeba přepsat na kartičky a abecedně seřadit. Původní záznamy si ponecháváme, abychom se k nim mohli případně vrátit. Nesmíme opomíjet fonetickou stránku výrazu ani metajazykové jevy - mimiku a gesta.

Jaroslav Suk se také zamyslel nad **etickými problémy** při výzkumu slangu. Varuje před povrchním přístupem, kdy omezujeme etické cítění na eliminaci „neslušných“ výrazů. Tato „cenzura“ je chybou především proto, že se tak znehodnotí autentičnost nasbíraného materiálu, takový přístup dle autora není vědecky poctivý.

Jako zásadní jsou vymezeny tyto etické požadavky:

- Původnost díla, pokud využíváme i výsledky ostatních badatelů, musíme uvést autora.
- Společenská kontrola vědeckých objevů, výsledky bádání nesmí být nijak zneužity, a to ani např. politickým režimem.
- Respektování lidských práv respondentů, zejména práva na soukromí.
- Zcela zásadní je požadavek pravdivosti, jakákoli manipulace s výsledky, záměrné překrucování a zkreslování fakt diskvalifikují práci z oblasti vědy.

6. Vnitřní diferenciacce slangu

6.1 Dělení dle oboru, činnosti a prostředí, ke kterému se slang váže

Z tohoto úhlu pohledu pak můžeme hovořit o slangu sportovním, studentském, zdravotnickém, házenkářském apod.

Některé z těchto slangů se ještě dělí na různé podtypy, které jsou dané zaměřením daného oboru, tedy jeho specializací. Například sportovní slang se dále může členit na slang atletů, lyžařů, horolezců apod.

I přes tuto variabilitu každý slang, ať už se vnitřně člení jakkoliv, má určité výrazy společné a jiné naopak rozdílné. Společná část může být u každého slangu různě rozsáhlá.

Důležité je si uvědomit, že určitý slangový výraz se může řadit ke dvěma i více slangům. Například do slangu rockové hudby pronikají i prvky slangu elektrikářů, protože hudebníci běžně přicházejí do styku s aparaturou a bez elektrotechniky se neobejdou.

6.2 Dělení na prostředky expresivní a neutrální

Dalším důležitým kritériem pro diferenciaci slangu je jeho příznakovost či nepříznakovost, částečně by se zde dalo hovořit i o míře nespisovnosti slangových prostředků. Toto dělení musíme dát do souvislosti s funkčností daných slangových prostředků.

Tradičně je z tohoto hlediska slang rozdělován na **profesní slang** a **zájmový slang**. Termín zájmový slang nicméně zpochybnil ve své stati o diferenciaci slangu už Bohumír Dejmek²⁴ a označil jej za nepřesný.

Charakteristickými rysy profesního slangu je snaha o nociónálnost, dominuje zde prostěsdělná funkce. Tyto jazykové prostředky jsou většinou neutrální nebo jen s malou mírou expresivity.

Zájmový slang se vyznačuje daleko vyšší mírou expresivity, motivací ke tvoření slangu bývá emocionálna uživatelů, jazyková hravost. Prostěsdělná funkce zde nehraje hlavní roli a je odsunuta do pozadí.

U některých výrazů je velmi obtížné přesně vymezit, zda se řadí k prostředkům profesním nebo zájmovým.

K této problematice se vyjádřila také Helena Chýlová, která uvádí: „Ve slangu zájmovém se jeví expresivita přímo jako faktor konstituující, v mluvě profesní je míra expresivity omezena a jako charakteristický rys chápeme právě toto omezení.“²⁵

Slang obecně je i přes tyto rozdíly chápán jako expresivní složka běžně mluveného jazyka. I přes to však nelze tvrdit, že celý jazykový útvar slang je expresivní. Je nutné brát v úvahu, jak na slang nahlížíme, tedy jestli jej hodnotíme zvenčí, kdy laikovi slangové prostředky daného oboru budou téměř vždy připadat expresivní (tedy jako nositelé tzv. adherentní expresivity) či jestli slang zkoumáme jako systém. Při vzniku slangu se uplatňuje tzv. inherentní expresivita, slangismy vznikají velmi spontánně. Některé původně expresivní

²⁴ DEJMEK B. *Diferenciace slangu a jeho postavení v běžně mluveném jazyce*. In: *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9.- 12. února 1988*, s. 51.

²⁵ CHÝLOVÁ H. *K expresivitě ve slangu*. In: *Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26.-27. února 2008*, s. 92.

výrazy se postupným vývojem stávají neutrálními či interslangovými. Některé mohou dokonce proniknout do obecné nebo hovorové češtiny.

Rozdíly v expresivitě nacházíme i v rámci různých oborů - v některých dominuje funkce prostěsdělná (administrativní slang), v jiných expresivní (studentský slang).

6.3 Rozdíly ve formě (jednoslovná a víceslovná pojmenování)

V profesním slangu vstupuje do popředí snaha vyjádřit se jednoslovně, toho uživatelé dosáhnou prostřednictvím univerbizace, často se zde uplatňují formanty –ák nebo –ka.

Víceslovná pojmenování a hříčky se slovy se naopak více uplatňují v zájmovém slangu.

6.4 Ostatní faktory

- Teritorium, ve kterém slang vznikl a je užíván - v různých oblastech se tentýž denotát pojmenovává různými způsoby. Dialektové i slangové výrazy jsou si v jistých aspektech velmi blízké. Dejmek uvádí²⁶, že slangové i dialektické výrazivo jsou produkty, které označujeme jako teritoriálně sociální. U dialektu převládá zřetel teritoriální a u slangu převládá zřetel sociální.
- Věk uživatelů.
- Dobový kontext (příslušnost k určité generaci uživatelů).

Na třetí konferenci o slangu a argotu, která se konala v Plzni, se Jaroslav Hubáček kriticky vyjádřil k východisku pro třídění slangů, které bylo do té doby považováno za základní, tedy k diferenciaci podle slangového prostředí- pracovního či zájmového. Hubáček uvedl, že z praktického hlediska není prostředí jako kritérium pro klasifikaci slangů spolehlivé.

Prakticky zaměřené práce obvykle nerozlišují, zda slangové názvy patří do prostředí pracovního nebo zájmového.

Ke slangům profesionálním byly tradičně řazeny nespisovné názvy terminologického charakteru, jejichž vznik byl motivován snahou o jednoznačnost a úspornost projevu.

K slangům zájmovým se řadily výrazy, které vyjadřovaly potvrzení příslušnosti k dané sociální skupině a jejichž vznik motivovala jazyková hravost. Toto vymezení má však své

²⁶ DEJMEK B. *Diferenciace slangu a jeho postavení v běžně mluveném jazyce*. In: *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9.- 12. února 1988*, s. 54.

slabiny. I v ryze pracovním prostředí se objevují slangové názvy, které nejsou motivovány požadavkem úspornosti, ale jazykovou hrou, jako je tomu u zájmových slangů.

Ve slangu profesním můžeme nalézt řadu zájmových názvů a naopak i ve slangu zájmovém objevujeme názvy profesní.

V moderní společnosti dochází také k tomu, že se boří hranice mezi činnostmi ryze zájmovou a ryze profesní. Můžeme nalézt řadu činností, které jsou pro někoho prací a pro někoho koníčkem (hudebníci, sportovci...).

Hubáček poukazuje na to, že daleko přínosnější pro správnou diferenciaci slangu je hledisko onomaziologické motivace slangového názvu.

Profesní názvy přitom vymezuje takto: „Za profesní lze pokládat slangové názvy ryze věcného obsahu motivované nejčastěji snahou o úspornost, jednoznačnost a „mluvnost“ (již chápeme jako mobilnost, vhodnost, výhodnost použití v mluvených projevech), jsou to názvy pocíťované jako **něspisovné termíny**.“²⁷

Na základě tohoto vysvětlení diferenciaci slangu můžeme vyvodit toto:

- **názvy zájmové** jsou více či méně aktualizované, příznakové členy synonymních řad
- **názvy profesní** jsou neutrální, bezpříznakové něspisovné termíny, které vznikají vedle termínů spisovných, případně jako neutrální termíny v oblastech, kde dosud terminologie nebyla normalizována.²⁸

Funkcí profesního názvu bývá často nahrazení terminologického sousloví, které není v mluvených projevech dostatečně úsporné (med. cézar, jipka, dopler), nebo slouží v situacích, kdy termín chybí.

7. Charakteristika prostředí, v němž se lékařský slang užívá

Lékařské povolání patří k těm, které většina lidí chápe jako poslání. Zdraví je hodnotou, kterou lidská společnost staví na první místo.

²⁷ HUBÁČEK J. *K vnitřní diferenciaci slangu* In: Sborník přednášek ze III. konference o slangu a argotu. PedF Plzeň 1987, s. 14.

²⁸ TAMTÉŽ

Každý z nás se dostává během svého života mnohokrát do úzkého kontaktu s lékařem, minimálně v případech rutinních prohlídek a vyšetření, a proto přicházíme do kontaktu i s celou řadou zdravotnických termínů i slangových výrazů. Některé z nich jsou dnes již notoricky známé a pronikají do běžné mluvy, např. „exnout“, „jípka“ a podobně.

Medicínské prostředí je také vděčným námětem pro film, seriály i beletrii, jejichž prostřednictvím se laici seznamují s mluvou zdravotnických pracovníků a jejich prostředím, tento popis více či méně vystihuje realitu.

Lékařské prostředí je na slangové názvy velmi bohaté. Je tomu tak zejména proto, že lékaři a zdravotničtí pracovníci se ve své práci snaží o maximální komunikační funkčnost - lékařské povolání vyžaduje velmi často pohotovost, duchapřítomnost a například v odvětví neodkladné první pomoci rozhoduje každá vteřina. To je důvodem, proč si zdravotničtí pracovníci vytvářejí vlastní zkratky, označující různé úkony, léčiva či zákroky, a také univerbizované názvy. Prostřednictvím univerbizace dosahuje lékařský personál explicitního, úsporného a jednoznačného vyjádření. Do lékařského slangu řadíme i slang středního a nižšího zdravotnického personálu (zdravotní sestry, ošetřovatelé a sanitáři) a studentů středních a vysokých zdravotnických škol a rovněž také slang studentů medicíny. Zajímavým jevem je, že někteří lékaři slangové výrazivo nižšího personálu prakticky nepřejímají, jedná se především o lékaře na klinikách, zatímco jiní berou tyto slangové výrazy za své a mezi slangem lékařů a zdravotních sester není téměř žádný rozdíl.

Lékařský slang definoval velmi výstižně Jaroslav Hubáček: „Rozumí se jím vrstva nespisovného výraziva užívaného v běžném ústním styku lékaři, zdravotními sestrami a jinými pracovníky zdravotnictví.“²⁹

Slangové výrazy přejímají a ve své praxi používají i studenti středních zdravotnických škol a studenti medicíny. U nich je tomu zejména proto, že užívání slangu je pro ně potvrzením příslušnosti k danému prostředí, snaží se v pracovním kolektivu co nejdříve aklimatizovat. Studenti zdravotnických oborů si budují k budoucí profesi vztah, obvykle mají o práci velký zájem a snaží se dát svému okolí najevo, že k danému prostředí patří. Slangové výrazivo proto zaznamenáváme u mediků velmi často, přičemž slangové výrazy často uplatňují i mimo školu s cílem odlišit se od ostatních.

Pracovní prostředí zdravotníků lze popsat následovně: Personál se mezi sebou velmi dobře zná, pracovní kolektiv se nemění, v rámci například jedné stanice v nemocnici panují mezi zdravotníky obvykle přátelské vztahy a velmi úzké vazby. Při užívání slangu velmi

²⁹ HUBÁČEK J. *O českých slanzích*, s. 113.

závisí také na stupni uzavřenosti daného prostředí. Nejvhodnější podmínky pro tvorbu slangu vznikají tam, kde je kolektiv uzavřenější a pro kvalitní odvedení práce je nezbytná kooperace celého kolektivu.

To se týká především oborů jako chirurgie, jelikož chirurg v rámci své profese musí úzce spolupracovat i se středním zdravotnickým personálem a anesteziology. Navíc je tento obor izolovaný od veřejnosti.

Na utváření slangu se v neposlední řadě podílí i věk jeho uživatelů, můžeme zaznamenat případné generační rozdíly. Například slang starší generace se vyznačuje minimem expresivity, na prvním místě stála komunikační funkčnost, mluva mladších uživatelů slangu je daleko expresivnější. Také slang nižšího zdravotnického personálu se vyznačuje vysokým stupněm expresivity.

Dalším důležitým aspektem je sociální charakteristika pracovního kolektivu. Jak už jsme zmínili výše, zdravotnický slang zahrnuje mluvu jak lékařů, tak i ostatního zdravotnického personálu. To znamená, že kolektiv je utvářen lidmi různých společenských vrstev a různého stupně dosaženého vzdělání. V dnešní době se uplatňuje trend, že i střední zdravotnický personál dosahuje vzdělání vysokoškolského, minimálně v rámci bakalářských studijních programů. Pro zdravotní sestru je dnes vyšší odborné či vysokoškolské studium nezbytností.

Vzhledem k tomu, že uživateli lékařského slangu nejsou jen lékaři, ale i ostatní nelékařští pracovníci, doporučuje Věra Těšínská³⁰, aby se tento slang označoval jako zdravotnický, popř. medicínský.

8. Způsoby tvoření slangových názvů

8.1 Obecné zákonitosti tvoření slangových názvů

Tvoření slangových názvů se z jazykového hlediska nijak neliší od zákonitostí při tvoření nových pojmenování v jiných útvarech národního jazyka. „Slangy se obohacují stejnými pojmenovávacími postupy jako národní jazyk, jehož jsou součástí.“³¹

³⁰ TĚŠÍNSKÁ V. *Několik poznámek k mluvě zdravotnických pracovníků*. In: *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu*. PedF Plzeň, 1988.

³¹ HUBÁČEK J. *O českých slanzích*, s. 163.

Slangové názvy se realizují nejčastěji jako podstatná jména, poměrně častá jsou slovesa, nižší frekvenci mají přídavná jména a příslovce.

Hubáček vymezuje dva základní postupy tvoření slangismů:

a) **postupy transformační** (slovotvorné)

b) **postupy transpoziční** (tyto postupy využívají již existujících slov)

1. Postup transformační

V rámci tohoto postupu se uplatňují slovotvorné prostředky: odvozování, skládání, zkracování, mechanické krácení a překrucování.

2. Postup transpoziční

Zde se uplatňuje sémantické tvoření, tzn. metaforické a metonymické přenášení, tvoření víceslovných názvů a přejímání.

8.2 Teoretické vymezení transformačních prostředků tvoření slov

8.2.1 Odvozování

Tento prostředek je v češtině nejproduktivnější. Spočívá v tom, že se ke slovotvornému základu připojují hláskové útvary, které mění význam slova. Toto tvoření se uplatňuje pomocí předpon či přípon. U slangu nacházíme téměř vždy tvoření příponové.

a) Tvoření substantiv odvozováním

1. **Podle zaměstnání: názvy konatelské:** časté slovotvorné přípony, které se uplatňují v medicínském slangu jsou –ař (očář) nebo obměna –ář, –ák (revizák), mohou se objevit přípony typu: -ník, -ista, -íř
2. **Tvoření od adjektiv:** uplatňují se zde přípony typu –ost, -oba, -ota, -í, -ství pro **názvy vlastností a stavů**, dále –ec, -ek, -ka, -ík, -ák (revizák, škrobák), -ice (stanice), -ina, -oun pro **názvy osob a věcí dle vlastností**
3. **Tvoření z číslovek:** přípony –ka (dvojka= pokoj číslo 2), -ovka, -ice
4. **Názvy přechýlené** pomocí přípon –ka, -ajzna, -(n)ice (očářka)
5. **Zdrobňování** se realizuje pomocí přípon –ek, -ka, -ko, -ík, -eček, -ečka, -ečko, -íček, -ička, -ičko, u citově zabarvených zdrobňelin se může objevit přípona -ínek, -inka, -inko

6. **Augmentativa** - tento postup tvoří protiklad ke zdrobňování, jedná se o názvy zveličelé, tato slova mají většinou citový příznak a mohou působit až hanlivě. Uplatňují se zde přípony: -isko, -áč, -ák.

7. **Jména míst** - časté jsou přípony: -isko, -ín, -inec, -ník, -nice, v medicínském slangu často -na a -ovna (interna, kužárna), dále -árna (čekárna), -írna, -erna (sesterna)

8. **Názvy dějů** - příponami -ní, -tí (šití, exnutí), další přípony jsou např. -(č)ka, -nda, -ina, -ák, -ství, -ctví

K odvozování slangových podstatných jmen je třeba podotknout, že inventář odvozovacích přípon je zde daleko menší ve srovnání s inventářem odvozovacích přípon v ostatní slovní zásobě.³² V rámci tvoření slangismů rozeznáváme asi 50 přípon, zatímco v celonárodní slovní zásobě nacházíme zhruba 470 přípon.³³

Slova odvozená od substantiv se nazývají denominativa.

b) Odvozování ze sloves (deverbativa) .

Do této skupiny lze zařadit:

1. **Názvy výsledku děje** s příponami -ek, -ec, -ina. Tyto názvy jsou ve slangu zastoupeny velmi zřídka.
2. **Názvy osob konajících děj** (jména činitelská) s příponami -tel, -č, -ec, -čí, -k, -ka. Tyto názvy nejsou příliš časté.
3. **Názvy nástrojů a prostředků děje** s příponami -dlo, -lo, -slo, -to, -ivo, -ák

Odvozená slangová slovesa jsou zastoupena minimálně. Častými příponami jsou -ova u sloves s významem „dělat to, co znamená předlohové podstatné jméno“, např. křečovat, popř. ve významu „užívat věci jako nástroje a prostředku“. Najdeme zde také příponu -i s významem „chovat se nebo dělat něco ve smyslu předlohového jména“.

8.2.2 Zkracování

Několikaslabičné slovo se zkrátí o jednu nebo více slabik bez ohledu na stavbu slova.

³² HUBÁČEK J. *O českých slanzích* s. 165.

³³ TAMTÉŽ

Tento postup je ve slangu i argotu velmi hojně využíváný. Prostřednictvím zkracování vznikají zkratková slova a iniciálové zkratky. Uplatňuje se zde i takzvané **mechanické krácení**, to je motivováno snahou o krátké a zjednodušené vyjádření. V medicínském slangu nacházíme těchto výrazů poměrně mnoho: gynda, chemka (chemoterapie), patolka aj.

8.2.3 Překrucování

Překrucování se svým charakterem blíží mechanickému krácení. Tímto slovotvorným postupem se obvykle modifikuje význam původního slova. Motivací k tomuto způsobu tvoření může být jazyková hravost nebo snaha slovo zvukově zvýraznit, odlišit.

8.2.4 Skládání

U slangu není příliš frekventované. Využívá se především u víceslovných pojmenování. Motivací je zde snaha o jednoslovné, a tedy úspornější vyjádření (univerbizační tendence). Často se setkáváme s hybridními složeninami. U slangu se nejvíce uplatňují složeniny vlastní určovací.

8.2.5 Tvoření slov prostřednictvím univerbizace

O tzv. univerbizaci mluvíme v případě, kdy se z víceslovného pojmenování utvoří pojmenovávací jednotka jednoslovná. Ve slangu se jedná o frekventovaný způsob tvoření slov vzhledem k požadavku úspornosti vyjadřování. Opačný způsob - multiverbizace se uplatňuje velmi zřídka.

8.3 Sémantické tvoření slangových názvů

Do této skupiny řadíme tvoření metaforické a metonymické, přičemž nejčastěji je zastoupeno tvoření pomocí metafor.

„Dochází k sémantickým posunům a k sémantickému obohacování uvnitř domácích nebo zdomácnělých pojmenování.“³⁴

³⁴ HUBÁČEK J. *O českých slanzích*, s.167.

8.3.1 Metaforické přenášení (metaforizace)

Tento postup se ve slangu uplatňuje velmi často a to zejména proto, že takto utvořené názvy jsou velmi názorné a naplňují požadavek expresivity a aktualizace ve vyjádření. Motivací pro zvolení tohoto postupu je snaha vyjádřit nové skutečnosti.

„Užívá se názvů běžných ve spisovném jazyce, v obecné češtině, méně často v některém nářečí k označení nového, specifického významu, a to na základě podobnosti některého, zpravidla nápadného znaku zahrnutého a vyjádřeného v názvu výchozím s některým výrazným znakem, který je obsažen v pojmu pojmenovávaném.“³⁵

U metaforických názvů se velmi často projevuje snaha o vyjádření úsporné a jednoznačné. Děje se to hlavně tehdy, kdy v odborné terminologii chybí jednoslovný název pro danou věc, nebo když existující pojmenování není dostatečně názorné.

Hubáček vymezil faktory, které se při tvoření uplatňují:

- a) podobnost ve vzhledu nebo tvaru (v medicinském slangu: větrák - označení pro vrtulník, klacky - francouzské hole)
- b) přítomnost nápadného nebo důležitého znaku (hrazdička - pomůcka na lůžku pro imobilní pacienty)
- c) stejné nebo nápadné zbarvení
- d) podobnost nebo vztah dějů vyjádřených slovesem

U metaforických názvů s příznakem expresivity se uplatňuje snaha o vyjádření důvěrného vztahu, snaha o uplatnění humoru, vyjádření citové nelibosti či posměchu, vyjádření nadsázky.

8.3.2 Metonymické přenášení (metonymizace)

U slangů je tento postup méně častý. „Pojmenování se přenášejí z jednoho denotátu na druhý na základě poznání, že mezi věcmi slovy označenými je věcná souvislost.“³⁶

U těchto názvů se zřídka uplatňuje expresivita, poznáme ji obvykle až z kontextu. Metonymie se někdy uvádí jako jeden z typů univerbizace, je to dáno tím, že metonymické názvy jsou nejčastěji odvozeny z názvů víceslovných.

³⁵ HUBÁČEK J. *O českých slanzích*, s.167.

³⁶ POKORNÝ L. *Úvod do české lexikologie*, s. 28.

8.4 Víceslovná pojmenování ve slangu

Tvoření souslovných pojmenování se u slangu uplatňuje jen velmi okrajově, pro slangy je spíše typická univerbizace.

O něco častěji se uplatňuje tvoření **frazeologických spojení**. „Frazeologických spojení se ve slanzích využívá k výstižnému, názornému či aktualizovanému vyjádření nějaké specifické činnosti.“³⁷

Příklad frazeologismu z medicínského slangu: „leje jako Dunaj“ - označení pro pacienta s masivním krvácením.

8.5 Přejímání z cizích jazyků

Tento způsob není příliš produktivní. Důvodem pro přejímání může být například to, že v daném oboru chybí příslušná domácí terminologie. Může být motivován také snahou o zjednodušení v případě, že je domácí termín realizován jako sousloví.

„Přejímané názvy jsou více či méně upravovány, adaptovány, tj. přizpůsobují se po stránce jazykové a tvaroslovné poměrům domácího jazyka.“³⁸

8.6 Okazionalismy

Zvlášť vymezujeme kategorii tzv. okazionalismů, tedy výrazů, které se užívají zřídka a to v rámci jednoho uzavřeného pracovního prostředí či v rámci jednoho kolektivu a určení slovtvorné motivace by bylo v těchto jednotlivých případech složité.

³⁷ HUBÁČEK J. *O českých slanzích*, s. 171.

³⁸ HUBÁČEK J. *O českých slanzích* s. 171.

9. Sémantika slangismů

Sémantika slangových názvů ve zdravotnictví je velmi bohatá. Je to dáno tím, že profese lékařů a zdravotníků je mnohotvárná a personál přichází denně do styku s nejrůznějšími přístroji, pomůckami, využívá prostředky moderní technologie, nezbytností je každodenní kontakt s lidmi. Toto prostředí tedy vybízí ke vzniku celé řady slangových obrátů, které zdravotníci používají převážně za účelem zjednodušení a zrychlení vzájemné komunikace.

Studenti lékařských fakult a zdravotnických škol pak používáním slangu dávají najevo svoji příslušnost k profesi a upevňují tak svoji pozici mezi zdravotníky.

Ve zdravotnickém slangu se můžeme setkat s těmito sémantickými skupinami názvů:

- **názvy osob**
- **názvy zdravotnických oborů a zařízení**
- **názvy nemocí a patologických jevů**
- **názvy léků, prostředků a přístrojů**
- **názvy vyšetření a úkonů**
- **názvy, které popisují stavy pacientů**
- **názvy pro orgány a části lidského těla**

9.1 Názvy osob

Skupina „názvy osob“ je u zdravotnickém slangu několikerého druhu. Jedná se o názvy lékařů, sester a dalšího personálu, nebo se uplatňují slangové názvy pro pacienty.

Tato skupina je u lékařského slangu velice rozšířená a motivace těchto pojmenování může být různá, někdy jde o pouhé zkomolení či zkrácení oficiálního názvu, jindy je pojmenování výsledkem jazykové hry.

a) slangové výrazy pro lékaře

Slangismy označující lékaře bývají motivovány oborem, ve kterém daný lékař působí- chirurg se pak stává *řezníkem*³⁹, z patologa je *pitvař*, *paťák*, *smrták* či *šťoural*.

b) slangové výrazy označující ostatní zdravotnický personál

Mezi názvy osob řadíme i pojmenování ostatních profesí v medicíně.

Sestra bývá často pojmenována dle funkce, kterou na oddělení zastává. Nejznámější označení pro vrchní sestru je *vrchněna*, ale existuje celá řada dalších slangismů typu *vrchnice*, *boss* apod. Staniční sestře se přezdívá *stanice* nebo vynalézavěji *stáňa*.

Velmi bohatý rejstřík mají i názvy označující sanitáře. Zde může být motivací například barva jejich pracovního oděvu - studenti plzeňské zdravotnické školy označují sanitáře jako *modráška* nebo *modráka*. Názvy označující sanitáře či pomocný personál mívají silný citový příznak - vyšší personál prostřednictvím těchto pojmenování demonstruje svoji profesní nadřazenost vůči ošetřovatelům. V rámci svého výzkumu jsem se setkala s názvy typu *bezdrát*, *pomocník*, ale i s velmi expresivními výrazy typu *utřítit*. Dříve frekventovaný výraz *sluha* je už dnes vnímán jako zastaralý a již v podstatě z mluvy zdravotníků vymizel. V rámci výzkumu jsem na základě rozhovorů se zdravotníky zjistila, že toto označení pro pomocný zdravotnický personál vnímají jako pejorativní a degradující, proto jej již v praxi neuvádějí.

c) slangové výrazy označující pacienty

V rámci pojmenování osob nesmíme zapomínat ani na názvy pacientů, které pochopitelně tvoří jeden z pilířů lékařské mluvy.

Názvy pacientů bychom mohli rozdělit na obecná pojmenování pacienta jako takového, příkladem jsou výrazy jako *pacoš* či *nemocňák*, které označují osobu pacienta, aniž by ji jakkoli specifikovaly, a na pojmenování, která označují různé pacienty dle jejich diagnózy, zdravotního stavu či povahových vlastností - pacient trpící žaludečními vředy je *vředař*, imobilní pacient se označuje jako *ležák* apod. Tyto slangismy jsou hojně užívané zejména mezi studenty středních i vysokých škol, stálí zdravotničtí pracovníci je používají jen zřídka.

³⁹ Doklady ze sběru jsou uváděny kurzívou.

9.2 Názvy zdravotnických oborů a zařízení

V rámci zdravotnictví existuje celá řada různých oborů a specializovaných pracovišť, která samozřejmě také podléhají slangovým úpravám.

Téměř každý název oddělení či lékařského oboru má i svůj slangový ekvivalent. Řada těchto slangismů již přechází do širokého povědomí a proniká i do obecné češtiny. Jedná se o slova jako *chíra*, *jipka*, *áro* apod. které již nejsou pouze doménou lékařů a odborníků.

Slangové názvy se uplatňují i pro označení určitých zdravotnických zařízení. Jako příklad si můžeme uvést výraz *eldéenka*, který se používá pro označení léčebny dlouhodobě nemocných, nebo název *kojeňák*, kterým se označuje kojenecký ústav. Tyto výrazy jsou velmi stabilní a fungují v rámci lékařského slangu beze změn již řadu let.

9.3 Názvy nemocí a patologických jevů

Je pochopitelné, že v rámci lékařského slangu patří názvy nemocí k těm nejpočetnějším. Téměř každá choroba má v komunikaci zdravotníků i svůj slangový protějšek. Některé tyto názvy již ztrácejí svůj slangový příznak a přecházejí k obecné češtině, například slovo *bércák* označující bércový vřed již není vázáno výhradně ke zdravotnickému prostředí. Některé z těchto výrazů vznikají z důvodu úspornosti projevu, jiné v sobě zahrnují příznak expresivity.

Jako podtyp této sémantické skupiny bychom svým způsobem mohli uvést i pojmenování pacientů podle diagnózy a zdravotního stavu - pacient trpící zánětem žlučníku je prostě *žlučník*, pacient se zhoubným nádorem se někdy označuje jako *rak* apod. Tyto názvy jsou poměrně frekventované a podle způsobu jejich tvoření je řadíme k postupům transpozičním, konkrétně se v tomto případě jedná o synekdochu.

Velmi zajímavá je i etymologie názvů nemocí. Pojmenování nemocí bývají velmi obrazná, mají informující charakter, například popisují doprovodné příznaky, vnější projevy na těle pacienta či příčiny dané choroby. Jejich výrazná obraznost je dána tím, že vznikaly nejčastěji prostřednictvím metaforizace a metonymizace. Ivana Bozděchová se k etymologii

názvů nemocí vyjádřila takto: „Ze současného hlediska je tedy lze chápat jako lexikalizované (uzuální) metafory a metonymie.“⁴⁰

Bozděchová dále uvádí, že nejčastější motivací pro pojmenování chorob bývají příznaky nebo různé okolnosti nemocí, dále vnější fyzické projevy a chování pacientů. Jako příklad uvádí souchotiny- nemoc, při níž člověk „schne“.⁴¹

U víceslovných termínů často dochází k prolínání metafory a metonymie, není proto snadné přesně určit, ke kterému s transpozicních postupů daný výraz zařadit.

Bozděchová se také zmiňuje o tom, že obrazné bývají už původní latinské názvy. Jestliže je obraznost v českém termínu zachována, jedná se o kalk.

U slangových lékařských názvů je obraznost výrazná ve stejné míře jako u odborných termínů.

9.4 Názvy léků, prostředků, pomůcek a přístrojů

Tato skupina je opět velmi početná, a to z výše naznačených důvodů - práce lékařů je velmi rozmanitá a zdravotníci dennodenně přicházejí do styku s řadou pomůcek a přístrojů.

Slangové výrazy pro zdravotnické pomůcky, nástroje a zařízení vznikají zejména z důvodu jazykové ekonomie, komunikace zdravotníků musí být stručná, jasná a efektivní, z tohoto důvodu se zde často uplatňuje zkracování. Místo pojmu podávací kleště použije sestra výraz *podávky*, místo výrazu emetní miska se rozšířil název *emitka* apod.

Totéž platí pro názvy léčiv, i zde je opět nejčastější motivací snaha o úsporné vyjadřování - pro zdravotníka je efektivnější z hlediska úspory času použít výraz *fýzák* místo fyziologický roztok - to je znakem jazykové ekonomie, jež je v lékařské profesi velmi výrazná.

⁴⁰ BOZDĚCHOVÁ Ivana, *Morbus professionalis (K motivovanosti českých názvů nemocí)* Naše řeč 2006, ročník 89, číslo 3.

⁴¹ BOZDĚCHOVÁ Ivana, *Morbus professionalis (K motivovanosti českých názvů nemocí)*, Naše řeč 2006, ročník 89, číslo 3.

9.5 Názvy vyšetření a úkonů

Pro tuto skupinu je příznačné, že se zde uplatňují slovesné vazby, protože se jedná o výrazy, které mají demonstrovat či popsat nějakou činnost, provádění určitého úkonu.

Říká se tedy například *nabrat sedimku*, *vygastřit* (provést pacientovi gastrokopii), *nabrat skřínink*, *zaškrtnit pacienta* (přiložit mu škrtidlo) a další.

9.6 Názvy stavů pacientů

I pro tyto slangismy je typické, že se váží na slovesné vazby. Tyto názvy vyjadřují pacientův současný zdravotní či psychický stav.

Patří sem vyjádření typu *pacient zase leje* (krváčí), *leje jako Dunaj*, *pacient se zhoupnul* (jeho stav se prudce zhoršil) apod.

Při tvoření těchto slangismů se často uplatňuje metaforičnost a to hlavně pro svoji obraznost a názornost.

9.7 Názvy orgánů, částí lidského těla a látek v organismu

Termíny označující části lidského těla jsou pochopitelně nedílnou součástí lékařské profese. I u těchto odborných názvů nalzáme celou řadu slangových ekvivalentů.

10. Jazyková charakteristika sebraných slangismů

10.1 Frekvence jednoslovných a víceslovných pojmenování, vliv univerbizace

V analyzovaném jazykovém materiálu výrazným způsobem dominují jednoslovné výrazy. Převaha jednoslovných lexikálních jednotek je determinována daným prostředím, a to zejména požadavkem úspornosti, věcnosti a pohotovosti ve vyjadřování.

Z tohoto důvodu nacházíme v sebraném materiálu nezanedbatelné množství univerbizovaných slov. Vliv univerbizace při tvoření lékařských slangových názvů je nesporný. Lékařská terminologie přináší celou řadu složitých pojmů a v běžné profesní komunikaci si pak zdravotníci tyto termíny upravují do úspornější podoby vyhovující

požadavku jazykové ekonomie. Jako příklad univerbizace můžeme uvést slova typu *achilovka, artérka, bércák, fakultka, infuzák, koronárka, krčář, krevňák, obvodák, převazák, teplotka, úmrťák* a další.

Univerbizace se často uplatňuje u názvů částí těla, pro které funguje často latinská dvouslovná terminologie, názvy zákroků a zdravotnických pomůcek či lékařských oborů a profesí. Všechny tyto univerbizované výrazy slouží k efektivnější a rychlejší komunikaci mezi lékaři a zdravotníky při výkonu zaměstnání.

Víceslovné výrazy jsou zastoupeny podstatně méně. Společným znakem těchto slov je snaha o jazykovou hravost, v těchto výrazech je často ukryta nadsázka a humor. V rámci tvoření se proto uplatňuje i vliv překrucování. Jedná se o slangismy typu: *bifekální brýle, Fonendiho skop, vypsat sportku, zavěsit na flašku* a podobně.

10.2 Charakteristika z hlediska slovnědruhové platnosti

Jazykový materiál je tvořen převážně substantivy, která mají ve slovníku nejširší zastoupení.

Velmi často jsou zastoupena také slovesa, která zde nacházejí své uplatnění zejména díky slangovému prostředí, které je plné dynamiky a akce. Lékařskou profesi provází celá řada úkonů, činností a specifických postupů, což se pochopitelně promítne i do jazyka. Z hlediska slovtvorných postupů se u sloves uplatňuje zejména derivace, řada slovesných výrazů je ale založena na přenášení významů, nalezneme zde tedy i metaforizaci a metonymizaci.

Frekvence výskytu adjektiv je daleko nižší. Jsou zde zastoupena i substantivizovaná adjektiva, a to u slov *dětské, kojenecké a plicní*. Společným znakem těchto slov je, že pojmenovávají jednotlivá oddělení. Adjektiva se také uplatňují v rámci slovních spojení, např. *tužkovitá stolice*.

V jazykovém materiálu se setkáme pouze se jedním adverbium. Jedná se o výraz *para*, který udává, buď způsob vedení určitého zákroku, nebo umístění („Flexila je para.“- tzn. mimo žílu).

10.3 Způsob vzniku slangových názvů

10.3.1 Postupy slovtvorné

V rámci nasbíraného jazykového materiálu se uplatňují všechny slovtvorné postupy (derivace, abreviace, kompozice). Nejvyšší zastoupení má však derivace, a to zejména derivace sufixální, méně často se vyskytuje tvoření pomocí prefixu i sufixu zároveň. Slova utvořená předponou i příponou se vyskytují zřídka.

10.3.1.1 Derivace

Derivace je zastoupena ve všech sémantických skupinách:

1) Názvy osob

Zde se uplatňuje nejvíce derivace sufixální, produktivní jsou přípony *-ář*, *-ák* (*árař*, *očař*, *revizák*, *léčpřevák*).

Vyskytují se i další sufixy: *-ista* (*árista*), *-ik* (*bechtěrevik*), *-al* (*pitval*), *-ek* (*modrásek*), *-áč* (*alkáč*), *-ant* (*ambulant*)

2) Názvy zdravotnických oborů a zařízení

V rámci této skupiny se uplatňují formanty: *-ák* (*důchod'ák*), *-da* (*gynda*), *-árna* (*chemikárna*, *-ka* (*intenzivka*))

V této sémantické skupině je ve větší míře zastoupena abreviace.

3) Názvy nemocí a patologických jevů

V rámci této skupiny jsou nejproduktivnější formanty: *-ák* (*bércák*), *-ka* (*extrovka*). V této skupině převažuje nad derivací tvoření prostřednictvím přenášení významu.

4) Názvy léků, prostředků, pomůcek a přístrojů

Mezi hojně zastoupené formanty v této skupině patří: *-ák* (*infuzák*), *-áč* (*an'áč*), *-ík* (*bažík*), *-ina* (*cévina*), *-ačka* (*dejchačka*), *-ka* (*periferka*)

5) Názvy vyšetření a úkonů

V této sémantické skupině je hojně zastoupen formant *-ova* (*zaflastrovat*), protože se jedná převážně o výrazy slovesné. Své uplatnění zde má i sufix *-ák* (*zátěžák*) nebo *-ka* (*totálka*).

6) Názvy stavů pacientů

V této skupině mají své místo slovesné výrazy odvozené příponami *-ova (křečovat)* nebo *-ou (exnut)*. Objevila se i přípona *-ka (febrilka)*.

7) Názvy orgánů, částí lidského těla a látek v organismu

V této skupině se nejvíce uplatňují formanty: *-ka (achilovka)* a *-ák (močák)*.

10.3.1.2 Abreviace

Méně často se vyskytuje **abreviace**, přesto má poměrně bohaté zastoupení. V rámci medicínského slangu se setkáváme často s mechanickým krácením (rektoskopie - rekto), v sebraném materiálu lze nalézt i iniciálové zkratky (UDOP) a zkratková slova (cétéčko).

10.3.1.3 Kompozice

V jazykovém materiálu nalezneme také příklady kompozice. Skládání je však v porovnání s ostatními slovotvornými způsoby zastoupeno podstatně méně. Tento způsob tvoření totiž neodpovídá jazykové ekonomii. Jako příklad kompozit nám mohou posloužit slova: *čůrodoktor, fořrklacky* nebo *kriplkára*.

10.3.1.4 Překrucování

Zejména díky tendenci k jazykové hravosti nalezneme v materiálu i slova utvořená na základě překrucování. Patří sem výrazy jako: *karas, kapavka, jupík* nebo *lahváč*.

10.3.2 Postupy založené na přenášení významu

Vzhledem k rozmanitosti a mnohotvárnosti zkoumaného slangového prostředí nacházíme celou řadu výrazů založených na přenášení významů. Termíny v lékařství jsou často velice obrazné a názorné, tomu tento způsob tvoření slov plně vyhovuje.

10.3.2.1 Metaforizace

Metafory vznikají nejčastěji na základě nějakého výrazného zevního znaku.

Příkladem metafor v jazykovém materiálu mohou být tyto výrazy: *fňukna, kiwi, kolečko, havrani, dlaždičky, díra, vodníček, motýlek* a další.

10.3.2.2 Metonymizace

V lékařském slangu je poměrně často zastoupena i metonymie. Jedná se nejčastěji o typ metonymie, kdy je jméno výrobce či vynálezce přeneseno na výrobek (*Hartmann = Hartmannův roztok*), setkáváme se i s příklady synekdochy, kdy například pacient s onemocněním žlučníku je označován jako *žlučník*.

10.4 Uplatnění expresivity v lékařském slangu, humor a jazyková hra

V medicinském slangu nalezneme mnoho výrazů, které mají emocionální zabarvení. Je to dáno faktem, že lékařské povolání přináší mnoho rozmanitých, stresových a psychicky náročných situací.

V českém lékařském slangu expresivita výrazně nedominoje, vulgarismů v něm nalezneme poměrně málo. Na základě rozhovoru se zdravotníky jsem zjistila, že sestry a ošetrovatelé mají velký respekt k nadřízeným i k pacientům a posměšné nebo vulgární názvy využívají minimálně.

Přesto však v rámci medicínského slangu můžeme objevit zajímavá expresiva jako například: *utřířit', lejno, fofrklacky, chcačka, hnoják, ptákolog* apod. Tyto výrazy užívají většinou mladší příslušníci slangového prostředí.

V rámci tohoto typu slangu není nouze ani o vlivy jazykové hry při tvoření slov. I v takto náročném a leckdy velmi stresujícím prostředí nalézáme prvky humoru a nadsázky.

Příkladem takových výrazů mohou být slova: *chocholouš, brčálník, antiblbika, fofrkola, flusíky, hrobka, koktejl* a mnoho dalších.

11. Slovníček slangismů

11.1 Uspořádání slovníku a stavba hesel

Při výstavbě hesel jsem vycházela z lexikografických zásad uplatňovaných v současných výkladových jazykových slovnících.

Sestavení slovníčku jsem založila na těchto principech:

1. Hesla jsem řadila abecedně, frazeologismy jsou rovněž řazeny dle abecedy podle prvního slova vzhledem k rozsahu nasbíraných výrazů.
2. Každé heslové slovo je vytištěno tučně, slangismy jsou psány v reprezentativním tvaru, tzn. substantiva v nominativu singuláru, popřípadě v plurálu, verba v infinitivu.
3. Součástí každého hesla jsou základní mluvnické údaje. U substantiv je uvedena koncovka genitivu a mluvnický rod (m. =mužský, ž. =ženský, s. =střední, pomnož. = jméno pomnožné). U sloves je uveden vid (dok. =dokonavý, ned. = nedokonavý). U ostatních slovních druhů je uvedena jejich slovnědruhová příslušnost (adjektiva = adj., adverbia = adv.).
U víceslovných názvů (frazeologismů) mluvnické údaje uvedeny nejsou.
4. U každého slangismu je uveden výklad významu a to buď synonymním názvem nebo opisem, další případná doplnění či vysvětlení (například motivace vzniku slangového výrazu) jsou uvedena v závorce.
5. Případné další údaje jsou označeny následujícími zkratkami:
 - zast. = zastaralý
 - expr. silně expresivní
 - zan. zanikající
 - i. interslangový výraz
 - univ. univerbizovaný výraz
 - AD - excerpovaný výraz od Antonína Doležala
 - VT- excerpovaný výraz od Věry Těšínské
6. Způsob tvoření slangového názvu je označen desetinným tříděným (odkazuje k danému způsobu tvoření, který je vyložen v předchozí analýze). První desetinné třídění označuje způsob tvoření slangového výrazu, druhé v pořadí přiřazuje výraz k dané sémantické skupině.
7. U doložených synonymních slangových výrazů uvádíme výklad významu u abecedně prvního slangismu, u ostatních výrazů na tento výklad odkážeme. Mezi synonymní lexikální jednotky zahrnujeme i slovtvorné varianty a deminutiva.
8. Další doplňující či vysvětlující údaje jsou uvedené na konci hesla.

Ukázka stavby hesla:

apend'our, -u, m. apendix (červovitý přívěsek tlustého střeva) 8. 2. 1, 10. 3 → sémantická skupina

zařazení k jednotlivému typu tvoření

↑

↓

↓ kapitola jazykové analýzy

číslo kapitoly způsobu tvoření

11.2 SLOVNÍČEK

A

- abdominálka**, -y, ž. břišní operace; 8.2.1, 9.5, 8.2.5
- abotřáky**, -ů, m. kleště (nástroj určený k vyprazdňování dělohy při interupci); 8.2.1, 9.4; AD
- achilovka**, -y, ž. Achillova šlacha; 8.2.1, 9.7, 8.2.5
- alchajmr**, -a, m. Alzheimerova choroba viz též Němec; 8.3.2, 9.3
- alkáč**, -e, m. abuzus alkoholu; 8.2.1, 9.1; expr.
- ambulant**, -a, m. ambulantně léčený pacient; 8.2.1, 9.1; VT
- amenták**, -a, m. amentní stav (amence= porucha vědomí projevující se neschopností orientovat se); 8.2.1, 9.3;
- AD
- američany**, -ů, m. americké kleště (užívají se v gynekologii); 8.3.2, 9.4
- anastomozovat**, ned. provádět anastomózu (operativní propojení) orgánů; 8.2.1, 9.5
- anatomka**, -y, ž. anatomie, viz též anča; 8.2.2, 9.2
- anča**, -i, ž. anatomie; 8.2.2, 9.2
- Anča**, -i, ž. panna, která se používá k tréninku resuscitace viz též Andula; 8.3.1, 9.4
- anděl**, -a, m. oblečení pro pacienty na zapínání vzadu (připomíná křídla); 8.3.1, 9.4
- Andula**, -y, ž. viz Anča; 8.3.1, 9.4
- anestezio**, -a, s. anesteziologicko- resuscitační oddělení, viz též ares, áro, oživovačka, reska, uspávačka; 8.2.2, 9.2
- antáče**, -ů, m. antibiotika, viz též antiblrika, antíky, biotika, tika, svinstvo 8.2.1, 9.4; expr.
- antiblrika**, 0, s. viz antáče; 8.2.3, 9.4; VT
- antíky**, -ů, m. viz antáče; 8.2.1, 9.4
- apendour**, -a, m. appendix, viz též apendisk; 8.2.3, 9.7; expr.
- apendisk**, u, m. viz apendour; 8.2.3, 9.7; VT
- árař**, -e, m. lékař z anesteziologicko- resuscitačního odd.; 8.2.1, 9.1
- ares**, -u, m. viz anestezio; 8.2.2, 9.2
- árista**, -y, m. lékař na anesteziologii; 8.2.1, 9.1; VT
- armír**, -a, m. jehelec s navlečenou jehlou; 8.3.1, 9.4; AD
- áro**, -a, s. viz anestezio; 8.2.2, 9.2
- artérka**, -y, ž. arteriální katetr; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
- artérka**, -y, ž. arterie, tepna; 8.2.2, 9.7

B

- babičkytýda (dědečkytýda)**, -y, ž. gerontologické změny, zdravotní obtíže vyplývající z věku; 8.2.3, 9.3; AD
- bacit**, dok. dát elektrický šok viz též odbouchnout; 8.3.1, 9.5
- bajpasovat**, ned. obcházet (operativní cestou); 8.2.1, 9.5
- balonky**, -ů, m. elektrody, které se připevňují při vyšetření EKG na hrudník; 8.3.1, 9.4
- bandaska**, -y, ž. drenážní sběrná lahev, nádoba na moč; 8.3.1, 9.4
- basedofka**, -y, ž. Graves-Basedowova choroba; 8.2.1, 9.3
- bažant**, -a, m. nádoba na moč viz též bažík, žabant; 8.3.1, 9.4

bažík, -u, m. viz bažant; 8.2.1, 9.4
bečárna, -y, ž. místnost pro první dobu porodní; 8.2.1, 9.2; AD
běhna, -y, ž. obíhající sestra na operačním sále viz též ficka; 8.3.2, 9.1; VT
bechtěrevik, -a, m. pacient trpící bechtěrevovou chorobou; 8.2.1, 9.1
bércák, -u, m. bércový vřed; 8.2.1, 9.3, 8.2.5
bezdrát, -a, m. sanitář; 8.3.1, 9.1; expr.
bifokální brýle, žertovně bifokální brýle; 8.2.3, 9.4; AD
biochem, -u, m. laboratoř; 8.3.2, 9.2
biochemka, -y, ž. biochemie; 8.2.2, 9.2
biotika, 0, s. viz anřáče; 8.2.2, 9.4
blicí miska, -y, ž. emitní miska; 8.3.1, 9.4; expr.
blikačka, -y, ž. sanitka RZP viz též rychlá, stíhačka; 8.3.1, 9.4
bodík, -u, m. body-test; 8.2.2, 9.5; VT
boss, -e, m. vrchní sestra, viz též vrchna, vrchna, vrchnice, vrchnost, vrchol, vychna; 8.3.2, 9.1
bouchnout, dok. prudce se zhoršit; 8.3.1, 9.6; VT
brachiálka, -y, ž. pažní tepna; 8.2.1, 9.7
braunila, -y, ž. kanyla od firmy Braun; 8.3.2, 9.4
brčálňátko, -a, s. novorozenec se zelenou kůží od smolky z plodové vody, viz též brčálník, vodníček; 8.3.1, 9.1; AD
brčálník, -a, m. viz brčálňátko; 8.3.1, 9.1; AD
brebery, 0, ž. pohlavní choroba; 8.3.1, 9.3
brko, -a, s. intravenózní kanyla; 8.3.1, 9.4; AD
buna, -y, ž. buničina; 8.2.2, 9.4

C

cáknout, dok. dezinfikovat před vpichem; 8.3.1, 9.5
céčko, -a, hepatitida typu C; 8.2.2, 9.3
centrál, -u, m. centrální žilní katetr; 8.2.2, 9.4
cétéčko, -a, s. vyšetření CT; 8.2.2, 9.5
céva, -y, ž. permanentní močový katetr (cévka) viz též cévina, cíva, cívka, hadice, hadička melatom, pytlíček, pytlík ropovod, roura, rourka, trubka, vodovod; 8.2.2., 9.4
cévina, -y, viz céva; 8.2.1, 9.4
cígař, -e, m. sanitář; 8.2.1, 9.1; expr.
císař, -e, m. císařský řez; 8.3.2, 9.5
cíva, -y, ž. viz céva; 8.2.2, 9.4
cívka, -y, ž. viz céva; 8.2.2, 9.4
Cétégé, -é, s. kardiokografie; 8.2.2, 9.5
cukrář, -e, m. diabetik; 8.3.1, 9.1
cytolka, -y, ž. cytologie (vyšetřovací metoda); 8.2.2, 9.5

Č

- čudlík**, -u, m. zátka na infuze viz též špunt; 8.3.1, 9.4
čůrárna, -y, ž. urologie; 8.3.1, 9.2; expr.
čuro, -a, m. urolog viz též čůrodoktor, čurolog, močař, ptákolog; 8.3.1, 9.1
čůrodoktor, -a, m. viz čuto; 8.2.4, 9.1
čurolog, -a, m. viz čuro; 8.3.1, 9.1

D

- dát pacienta na mašinu**, dok. napojit na umělou ledvinu; 8.3.1, 9.5
dejháci, -ů, m. pacienti s bronchitidou, viz též kašláci 8.3.2, 9.1; expr.
dejchačka, -y, ž. dýchací maska; 8.2.1, 9.4, 8.2.5; VT
dejchák, -u, m. ventilátor; 8.2.1, 9.4
dejchátko, -a, s. pomůcka pro astmatiky; 8.2.1, 9.4
dent'ák, -a, m. stomatolog, viz též kazizub, vrtač, vrták, zubák; 8.2.1, 9.1
depka, -y, ž. deprese; 8.2.2, 9.3
depesák, -a, m. pacient trpící depresí; 8.2.1, 9.1
destilka, -y, ž. destilovaná voda; 8.2.2, 9.4; VT; 8.2.5
děti, -í, ž. dětské oddělení, viz též dětské; 8.3.2, 9.2
dětské, adj. viz děti; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
dezi, -0, ž. dezinfekce; 8.2.2, 9.4
díra, -y, ž. terapeutická izolace; 8.3.1, 9.2; expr.
disco, -a, s. pojízdný klozet, viz též gramáč, gramec, gramofon, kakáč; 8.3.1, 9.4
dlaždičky, -ek, ž. krevní destičky; 8.3.1, 9.7; AD
dolítí, -í, s. aplikace infuze; 8.3.1, 9.5
dopler, -a, m. dopplerův ultrazvukový průtokoměr, vyšetření; 8.3.2, 9.5
dopplerovat, ned. provádět měření ultrazvukem na principu Dopplera; 8.2.1, 9.5; VT
dostat raka, dok. trpět karcinomem; 8.3.1, 9.3
dřevo, -a, s. špachtle určená k vyšetření hrdla; 8.3.1, 9.4
důchod'ák, -u, m. domov pro seniory; 8.2.1, 9.2
duisit pacienta, ned. provádět anestezii plynem; 8.3.1, 9.5
džbán, -u, m. nádoba na moč sloužící k vyšetření viz též džbánek, chcačka, chcankoše, chcavec, močka, močovka, šampuska, špičatka, válec; 8.3.1, 9.4
džbánek, -u, m. viz džbán; 8.2.1, 9.4

E

- elast'ák**, -u, m. elastické obinadlo; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
eldéenka, -y, ž. léčebna dlouhodobě nemocných; 8.2.2, 9.2
embolka, -y, ž. embolie; 8.2.2, 9.3
emitka, -y, ž. emitní miska viz též emitnice, ledvina, odpad'ák, orgán; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
emitnice, -e, ž viz emitka; 8.2.1, 9.4

empír, -u, m. operační plášť, který se zavazuje vzadu; 8.3.1, 9.4
epi, -i, ž. epilepsie viz též epka, padavka; 8.2.2, 9.3
epík, -u, m. epidurál; 8.2.2, 9.5
epka, -y, ž. viz epi; 8.2.2, 9.3
epka, -y, ž. epiziotomie; 8.2.2, 9.5
erenka, -y, ž. ribonukleová kyselina; 8.2.2, 9.7; AD
ereska, -y, ž. sclerosis multiplex, roztoušená skleróza, viz též ereska; 8.2.2, 9.3
esemka, -y, ž. viz ereska; 8.2.2, 9.3; VT
estéděčko, -a, s. STD (pohlavně přenosná choroba); 8.2.2, 9.3
exit, -u, m. smrt (exitus); 8.2.2, 9.6
exnout, dok. zemřít; 8.2.1, 9.6; expr.
extrovka, -y, ž. mimoděložní těhotenství; 8.2.1, 9.3; AD
ezmarch, -u, m. Ezmarchovo škrtdlo; 8.3.2, 9.4

F

fáče, -ů, m. bandáže; 8.3.1, 9.4
fakultka, -y, ž. fakultní nemocnice; 8.2.1, 9. 2, 8.2.5
farmačka, -y, ž. farmakologie; 8.2.2, 9.2; i.
febrilky, -ek, ž. febrilní křeče; 8.2.1, 9.6
femorálka, -y, ž. arteria femoralis, stehenní tepna; 8.2.1, 9.7
fenmetrák, -u, m. fenmetrazin; 8.2.2, 9.4; VT
fenouš, -e, m. fenylketonurie (metabolická vada) viz též fenoušek; 8.2.2, 9.3
fenoušek, -a, m. viz fenouš; 8.2.1, 9.3
feťák, -a, m. pacient závislý na drogách, viz též fetka, fetman; 8.2.1, 9.1; expr.
fetka, -y, ž. viz feťák; 8.2.1, 9.1
fetman, -a, m. viz feťák; 8.5, 9.1
ficka, -y, ž. viz běhna; 8.3.1, 9.1; VT
Filip, -a, m. sanitář viz též lapiduch, makáč, modrák, modrásek, modřiňák, podržručník, pomocník, řízek, saník, sanitáre, santa, sluha, utřířit, typan; 8.6, 9.1
flastr, -u, m. náplast; 8.3.1, 9.4
fleška, -y, ž. infuze; 8.3.1, 9.4
flusíky, -ů, m. hleny, mucin; 8.3.1, 9.7
fňukna, -y, ž. houkající sanitka; 8.3.1, 9.4; AD
fofrklacky, -ů, m. francouzské hole viz též francky, klacky; 8.2.4, 9.4; expr.
fofrkola, -0, s. invalidní vozík, viz též fofrkřeslo, kára, kriplkára; 8.2.4, 9.4; expr.
fofrkřeslo, -a, s. viz fofrkola; 8.2.4, 9.4; expr.
Foley, -e, m. Foleyova cévka, 8.3.2, 9.4
fond'ák, -u, m. fonendoskop viz též fonend'ák, Fonendiho skop, uši; 8.2.2, 9.4
fonend'ák, -u, m. viz fond'ák; 8.2.2, 9.4
Fonendiho skop, viz fond'ák; 8.2.3, 9.4; VT

francky, -ek, ž. viz fofrklacky; 8.2.1, 9.4, 8.2.5; expr.
fraxáč, -e, m. fraxiparin viz též fraxík; 8.2.2, 9.4
fraxík, -u, m. viz fraxáč; 8.2.2, 9.4
fýzák, -u, m. fyziologický roztok viz též fyziológ; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
fyziolka, -y, ž. fyziologie; 8.2.2, 9.2
fyziológ, -u, m. viz fýzák; 8.2.3, 9.4, 8.2.5

G

gastro, -a, s. gastroskopie; 8.2.2, 9.5
glycka, -y, ž. glykemie (hodnota hladiny krevního cukru, vyšetření) viz též glymča; 8.2.2, 9.5
glymča, -y, ž. viz glycka; 8.2.2, 9.5
gramáč, -e, m. viz disco; 8.2.2, 9.4
gramec, -e, m. viz disco; 8.2.2, 9.4
gramofon, -u, m. viz disco; 8.3.1, 9.4
gumovky, -ek, ž. rukavice; 8.3.1, 9.4
gynda, -y, ž. gynekologické oddělení viz též pičkovna; 8.2.1, 9.2
gyndař, -e, m. lékař na gynekologii; 8.2.1, 9.1
gyps, -u, m. sádra; 8.3.2, 9.4

H

hácoš, -e, m. Hartmannův roztok viz též hároš, hartmann; 8.2.3, 9.4
hadice, -e, ž. viz céva, 8.3.1, 9.4
hadička, -y, ž. viz céva; 8.3.1, 9.4
hákovat, ned. provádět druhou asistenci u operace (držet rozvěráky); 8.2.1, 9.5
hápat, ned. těžce chodit; 8.3.1, 9.6; AD
hároš, -e, m. viz hácoš; 8.2.3, 9.4
hartmann, -a, m. viz hácoš; 8.3.2, 9.4
havran, -a, m. patolog viz též hrobka, mrtvolog, pařáč, pařák, pitvák, pitval, pitvař, pitvateľ, rakolog, řezník, Slavíček, šťoural ; 8.3.1, 9.1
havrani, -ů, m. pracovníci pohřební služby; 8.3.1, 9.1
hekárna, -y, ž. místnost pro druhou dobu porodní; 8.2.1, 9.2
hematolka, -y, ž. hematologie (oddělení); 8.2.2, 9.2; i.
hepka, -y, ž. hepatitida; 8.2.2, 9.3
histolka, -y, ž. histologie (vyš. metoda); 8.2.2, 9.5
hnoják, -u, m. absces, hnisavý proces; 8.2.1, 9.3; AD; expr.
hrazdička, -y, ž. úchytko na lůžku pro méně pohyblivé; 8.3.1, 9.4
hrobka, -y, ž. viz havran; 8.3.2, 9.1
hrot, -u, m. jehla, 8.3.1, 9.4
hrz, -u, m. Hartmann-Ringerův roztok; 8.2.2, 9.4; VT

humus, -u, m. interní oddělení viz též interna; 8.3.2, 9.2
hysterka, -y, ž. hysterektomie, operativní odstranění dělohy; 8.2.2, 9.5

CH

chcačka, -y, ž. viz džbán, 8.3.2, 9.4; expr.
chcankoše, -ů, m. viz džbán; 8.3.2, 9.4; expr.
chcavec, -e, m. viz džbán; 8.3.2, 9.4; expr.
chemikárna, -y, ž. laboratoř viz též labka, labna, laborka; 8.2.1, 9.2
chíra, -y, ž. chirurgické oddělení, chirurgie viz též chirča; 8.2.2, 9.2
chirča, -i, ž. viz chíra; 8.2.2, 9.2
chobot, -u, m. nasogastrická sonda; 8.3.1, 9.4
chod'áci, -ů, m. pokoj se soběstačnými pacienty; 8.3.2, 9.2
chocholouš, -e, m. cholesterol; 8.2.3, 9.7; AD
chord'ák, -u, m. chorobopis viz též chorobáč, chorobák, noty, papíry; 8.2.3, 9.4
chorobáč, -e, m. viz chord'ák; 8.2.2, 9.4
chorobák, -u, m. viz chord'ák; 8.2.2, 9.4

I

ibáč, -e, m. ibalgín; 8.2.2, 9.4
infuzák, -u, m. infuzní roztok; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
intenzivka, -y, ž. jednotka intenzivní péče viz též jipina, jipka, jipkovna, jipna, jupík; 8.2.1, 9.2
interna, -y, ž. ciz humus; 8.2.1, 9.2
intramuskulárka, -y, ž. nitrosvalová injekce; 8.2.1, 9.5, 8.2.5
intravenóзка, -y, ž. nitrožilní injekce; 8.2.1, 9.5, 8.2.5
inzulínka, -y, ž. inzulinová jehla; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
ívěčka, -ek, s. intravenózní léky; 8.2.2, 9.4
izotopy, -ů, m. oddělení nukleární medicíny; 8.3.2, 9.2; VT

J

jaterky, -ek, m. jaterní testy; 8.2.1, 9.5, 8.2.5
jednorázovka, -y, ž. jednorázová podložka; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
jipina, -y, ž. viz intenzivka; 8.2.2, 9.2
jipka, -y, ž. viz intenzivka; 8.2.2, 9.2
jipkovna, -y, ž. viz intenzivka; 8.2.2, 9.2
jipna, -y, ž. viz intenzivka; 8.2.2, 9.2
jogurt'áky, -ů, m. velmi silné brýle (skla připomínají dno lahve od jogurtu); 8.3.1, 9.4
jupík, -u, m. viz intenzivka; 8.2.3, 9.2

K

kačer, -a, m. koš na prádlo; 8.3.1, 9.4
kajzr, -a, m. císařský řez; 8.3.2, 9.5

kakáč, -e, m. viz disco; 8.3.1, 9.4
kalhoty, -0, ž. náplast na přelepení flexily; 8.3.1, 9.4
kapačka, -y, ž. infuze; 8.3.1, 9.4
kapavka, -y, ž. označení pro infuzi místo kapačky; 8.2.3, 9.4; AD
kápěčko, -a, s. poloha koncem pánevním; 8.2.2, 9.6
kára, -y, ž. viz fofrkola; 8.3.1, 9.4
karas, -e, m. rakovina; 8.2.3, 9.3; AD
karpál, -u, m. vyšetření karpálního tunelu; 8.2.1, 9.5
kašláci, -ů, m. viz decháci; 8.3.2, 9.1
kát'a, -i, ž. katarakta, šedý zákal; 8.2.3, 9.3; VT
kazizub, -a, m. viz dent'ák; 8.2.4, 9.1; expr.
kiwi, -i, s. vakuumextrakce (porod za pomoci podtlaku), 8.3.1, 9.5
klacky, -ů, m. viz fofrklacky; 8.3.1, 9.4; expr.
klíš'ovka, -y, ž. klíš'ová encefalitida; 8.2.1, 9.3, 8.2.5
kobka, -y, ž. terapeutická izolace; 8.3.1, 9.2
kojeňák, -u, m. kojenecký ústav; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
kojenci, -ů, m. kojenecké odd., viz též kojenecké; 8.3.2, 9.2
kojenecké, - adj., s. viz kojenci; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
koktejl, -u, m. infuzní roztok, lék podávaný v infuzi; 8.3.1, 9.4
kolečko, -a, s. gravidometr, 8.3.1, 9.4
koleska, -y, ž. Collesova fraktura; 8.2.1, 9.3, 8.2.5
kolík, -u, m. intubace dle Cola; 8.2.1, 9.5
koronárka, -y, ž. koronární jednotka, 8.2.1, 9.2, 8.2.5
kozlinda, -y, ž. staniční sestra viz též stáňa, standa, stanice, sluha bosse, šéf; 8.6, 9.1; expr.
kožárna, -y, ž. dermatologie, oddělení kožního lékařství, viz též kůže; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
kožař, -e, m. kožní lékař, dermatolog; 8.2.1, 9.1, 8.2.5
krčař, -e, m. lékař na ORL; 8.2.1, 9.1, 8.2.5
krček, -u, m. pacient se zlomeninou krčku; 8.3.2, 9.1
krevňák, -u, m. krevní obraz viz též krvák; 8.2.1, 9.5, 8.2.5
kriplkára, -y, ž. viz fofrkola; 8.2.4, 9.4; expr.
krónovka, -y, ž. Crohnova choroba; 8.2.1, 9.3, 8.2.5
krvák, -u, m. viz krevňák; 8.2.1, 9.5, 8.2.5
křídélko, a, s. kanyla na odebrání krve; 8.3.1, 9.4
křečák, -u, m. varix; 8.2.1, 9.3
křečovat, ned. mít křeče; 8.2.1, 9.6
kurvinky, -ek, ž. krvinky; 8.2.3, 9.7; expr.; AD
kuřárna, -y, ž. sesterský pokoj viz též zašivačka; 8.3.2, 9.2; expr.
kůže, -e, ž. viz kožárna; 8.3.2, 9.2
kysat, ned. hnisat; 8.3.2, 9.6; VT

L

- labka**, -y, ž. viz chemikárna; 8.2.2, 9.2
- labna**, -y, ž. viz chemikárna; 8.2.2, 9.2
- laborka**, -y, ž. viz chemikárna; 8.2.2, 9.2
- lahváč**, -e, m. LAVH (laparoskopicky asistovaná vaginální hysterektomie); 8.2.3, 9.5
- laktačka**, -y, ž. laktační psychóza; 8.2.1, 9.6, 8.2.5
- lapiduch**, -a, m. zast. sanitář; 8.3.2, 9.1; vyskytuje se zejména ve vojenském lékařském slangu; i.
- léčpřevák**, -a, m. náměstek ředitele pro léčebně-preventivní péči; 8.2.2, 9.1; VT
- ledvina**, -y, ž. viz emitka; 8.3.1, 9.4
- ledvina**, -y, ž. oddělení hemodialýzy; 8.3.2, 9.2
- ledvinář**, -e, m. pacient trpící chorobou ledvin; 8.2.1, 9.1
- lego**, -a, s. pacient po polytraumatu (mnohočetný úraz), viz též puzzle; 8.3.1, 9.1
- lejt**, ned. silně krvácet, viz též lejt jako Dunaj; 8.3.1, 9.6
- lejt jako Dunaj**, ned. silné krvácení, viz lejt; 8.3.1, 9.6; AD
- lékařák**, -u, m. lékařský pokoj; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
- lékovka**, -y, ž. dózička na léky; 8.2.1, 9.4
- ležáci**, -ů, m. pokoj s imobilními pacienty; 8.3.2, 9.2
- ležák**, -a, m. imobilní pacient; 8.2.1, 9.1
- lineomatka**, -y, ž. lineární injektomat; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
- lokál**, -u, m. místní znecitlivění; 8.2.1, 9.5
- lopatka**, -y, ž. nádoba na moč; 8.3.1, 9.4
- lumbál**, -u, m. lumbální znecitlivění; 8.2.1, 9.5
- lumbálka**, -y, ž. lumbální punkce, viz též rumpálka; 8.2.1, 9.5
- lumbnout**, dok. provést lumbální punkci; 8.2.1, 9.5

M

- magneták**, -u, m. nukleární magnetická rezonance; 8.2.1, 9.5, 8.2.5; AD
- makáč**, -e, m. viz Filip; 8.2.1, 9.1; expr
- mastňák**, -u, m. mastný tyl; 8.2.1, 9.4, 8.2.5; AD
- mašina**, -y, ž. umělá plicní ventilace; 8.3.1, 9.4
- mašle**, -í, ž. nitroděložní antikoncepční prostředky; 8.3.1, 9.4
- melatom**, -u, m. viz céva; 8.3.2, 9.4
- mentálka**, -y, ž. dětská mozková obrna; 8.2.1, 9.3
- methyl**, -u, m. methylergometrin (léčivo podávané intravenózně); 8.2.2, 9.4
- mikračka**, -y, ž. mikrobiologie; 8.2.2, 9.2; i.
- mikrák**, -u, m. mikroskop; 8.2.2, 9.4
- mišák**, -a, m. missed abortus (potrat); 8.2.3, 9.6, 8.2.5
- mít armíra**, ned. mít vyvléknutou jehlu; 8.3.2, 9.5; AD
- mít cukatúru**, ned. mít křeče; 8.3.2, 9.6, VT
- močák**, -u, m. močový měchýř; 8.2.1, 9.7, 8.2.5

močář, -e, m. viz čuro; 8.2.1, 9.1
močka, -y, ž. viz džbán; 8.2.1, 9.4
močka, -y, ž. vyšetření moč+ sedimentace; 8.2.1, 9.5
močovka, -y, ž. viz džbán; 8.2.1, 9.4
modrák, -a, m. viz Filip; 8.2.1, 9.1; název vznikl dle barvy uniformy
modrásek, -a, m. viz Filip; 8.3.1, 9.1
modřiňák, -a, m. viz Filip; 8.2.1, 9.1
Mongol, -a, m. postižený Dawnovým syndromem viz též Mongolík; 8.3.1, 9.1, expr.
Mongolík, -a, m. viz Mongol; 8.2.1; 9.1 expr.
motýlek, -a, m. jehla na nabírání krve; 8.3.1, 9.4
mrtvolog, -a, m. viz havran; 8.3.2, 9.1
muskulárka, -y, ž. nitrosvalová injekce; 8.2.1, 9.5, 8.2.5

N

na štítě, štít, -u, m. „štít“ při RTG vyšetření (skiaskopie); 8.3.1, 9.4
nabrat nemocného, dok. provést odběr krve; 8.3.1, 9.5
nabrat sedimku, dok. provést odběr krve na sedimentaci; 8.3.1, 9.5
náhubek, -u, m. dýchací maska; 8.3.1, 9.4
nanuk, -a, m. dřívko k vyšetření dutiny ústní a krku; 8.3.1, 9.4
nefráci, -ů, m. děti s onemocněním ledvin; 8.2.1, 9.1
Němec, -e, m. viz alchajmr; 8.3.2, 9.3
nemocňák, -a, m. pacient viz též pacoš, pacouš; 8.2.1, 9.1; expr.
neuro, -a, s. neurologie; 8.2.2, 9.2
neuroлка, -y, ž. neurologie; 8.2.2, 9.2
noráč, -e, m. noradrenalin; 8.2.2, 9.4
noty, -0, ž. viz chordák; 8.3.1, 9.4

O

O₂, -0, s. kyslík viz též outůčko; 8.2.2, 9.4
oblbovačka, -y, ž. premedikace; 8.3.2, 9.5
obvod'ák, -a, m. obvodní lékař; 8.2.1, 9.1, 8.2.5
očář, -e, m. oční lékař, oftalmolog viz též okař, okoun, okulár, slepouš; 8.2.1, 9.1, 8.2.5
odběrák, -u, m. odběrový vozík (kde mají sestry připravené pomůcky pro odběry); 8.2.1, 9.4, 8.2.5
odbouchnout, dok. viz bacit; 8.3.1, 9.5
odcházet, ned. stav životního ohrožení při operaci; 8.3.1, 9.6
odchcávačka, -y, ž. odsávačka; 8.2.3, 9.4; expr.; VT
odpad'ák, -u, m. viz emitka; 8.2.1, 9.4
oheska, -y, ž. okresní hygienicko-epidemiologická stanice; 8.2.2, 9.2
okař, -e, m. viz očář; 8.2.1, 9.1
okoun, -a, m. viz očář; 8.3.1, 9.1

okulár, -a, m. viz očař; 8.3.1, 9.1
ondulace, -e, ž. EEG vyšetření; 8.3.1, 9.4; při vyšetření se na hlavu pacienta umístí helma, která připomíná kadeřnickou pomůcku; VT
operák, -u, m. operační sál; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
orgán, -u, m. viz emitka; 8.3.1, 9.4;
oška, -y, ž. ošetřovatelka; 8.2.2, 9.1
otorino, -a, s. ORL oddělení; 8.2.2, 9.2
outůčko, -a, s. viz O2; 8.2.3, 9.4
oxýk, -u, m. oxytocin; 8.2.2, 9.7
oživovačka, -y, ž. viz anestezió ; 8.3.2, 9.2

P

paco(u)š, -e, m. viz nemocňák; 8.2.2, 9.1
padavka, -y, ž. viz epi; 8.3.2, 9.3
papíry, -ů, m. viz chordák; 8.3.1, 9.4
para, adv. paravenózně; 8.2.2, 9.5
parkinson, -a, m. Parkinsonova choroba; 8.3.2, 9.3
pásák, -u, m. pásový opar; 8.2.1, 9.3, 8.2.5; AD
paťáč, -e, m. viz havran; 8.2.2, 9.1
paťák, -a, m. viz havran; 8.2.2, 9.1
patolka, -y, ž. patologie; 8.2.2, 9.2
pěčko, -a, s. náběr při příjmu; 8.2.2, 9.5; i.
pempersky, -ek, ž. pleny pro dospělé inkontinentní pacienty; 8.3.1, 9.4
peňáček, -u, m. penicilin viz též peňák, peňouš; 8.2.2, 9.4
peňák, -u, m. viz peňáček; 8.2.2, 9.4
peňouš, -e, m. viz peňáček; 8.2.2, 9.4
Pepka, -y, ž. zast. mrtvice; 8.3.1, 9.3
perforačka, -y, ž. perforace (protržení, proděravění); 8.2.1, 9.3
periferka, -y, ž. periferní žilní katetr; 8.2.1, 9.4
pičkovna, -y, ž. viz gynda; 8.3.1, 9.2; expr.
pind'our, -a, m. frenuloplastika (chirurgické prodloužení uzdičky na spodní straně žaludu penisu), 8.3.2, 9.5
pistole, -e, ž. teploměr; 8.3.1, 9.4
pitvák, -a, m. viz havran; 8.2.1, 9.1
pitval, -a, m. viz havran; 8.2.1, 9.1
pitvař, -e, m. viz havran; 8.2.1, 9.1
pitvateľ, -e, m. viz havran; 8.2.1, 9.1
plesnivec, -ce, m. nemocný s infekcí; 8.3.2, 9.1; expr.
plicař, -e, m. plicní lékař; 8.2.1, 9.1
plicní, adj. plicní oddělení; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
plodovka, -y, ž. plodová voda; 8.2.1, 9.7, 8.2.5

pneu, -o, ž. pneumonie, zápal plic, viz též pneumonka; 8.2.2, 9.3
pneumonka, -y, ž. viz pneu; 8.2.1, 9.3
podávky, -ek, ž. podávkové nástroje; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
podrůžník, -a, m. viz Filip; 8.2.4, 9.1; expr.
pokrejt antibiotiky, dok. léčit nemocného ATB; 8.3.1, 9.5
pomocník, -a, m. viz Filip; 8.2.1, 9.1
pooperák, -u, m. pooperační pokoj; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
primča, -i, m. primář; 8.2.2, 9.1
prodejchnout, dok. rozdýchat pacienta viz též profunět; 8.3.1, 9.5
profunět nemocného, dok. viz prodejchnout; 8.3.1, 9.5; expr.; VT
prostatik, -a, m. pacient s onemocněním prostaty; 8.2.1, 9.1
provokačka, -y, ž. umělé vyvolání porodu; 8.2.1, 9.5; AD
průjmovat, ned. mít průjem; 8.2.1, 9.6
přelítej, adj. pacient, který dostal příliš mnoho infuzního roztoku; 8.3.1, 9.6
převazák, -u, m. převazový vozík; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
připravit sklíčko, dok. připravit krevní nátěr k vyšetření krve; 8.2.1, 9.5
přispat pacienta, dok. navodit lehkou narkózu; 8.3.2, 9.5
přišpendlit pacienta, dok. nařídit režim na lůžku; 8.3.1, 9.5; VT
psýcha, -y, ž. psychiatrie viz též psychina, psyška; 8.2.2, 9.2
psychina, -y, ž. viz psýcha; 8.2.2, 9.2
psychouš, -e, m. psychotik; 8.2.2, 9.1; expr.
psyška, -y, ž. viz psýcha; 8.2.3, 9.2; VT
ptákolog, -a, m. viz čuro; 8.3.1, 9.1; expr.
ptákoměr, -u, m. falograf; 8.3.1, 9.4; expr.; AD
pulzák, -u, m. pulzní oxymetr; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
puzzle, -í, ž. viz lego; 8.3.1, 9.6
pytlíček, -u, m. viz céva; 8.3.1, 9.4
pytlík, -u, m. viz céva; 8.3.1, 9.4

R

rajčák, -u, m. rajský plyn; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
rakolog, -a, m. viz havran; 8.3.2, 9.1
rehabka, -y, ž. rehabilitační oddělení; 8.2.2, 9.2, 8.2.5
rektálka, -y, ž. rektální rourka; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
rekto, -a, s. rektoskopie; 8.2.2, 9.5
reska, -y, ž. viz anestezio; 8.2.1, 9.2
revizák, -a, m. revizní lékař; 8.2.1, 9.1, 8.2.5
Robert, -a, m. mrtvý plod čekající v lednici na pitvu; 8.3.1, 9.1; AD
rohlík, -u, m. polohovací válec; 8.3.1, 9.4
ropovod, -u, m. viz céva; 8.3.1, 9.4

roura, -y, ž. viz céva; 8.3.1, 9.4
rourka, -y, ž. viz céva; 8.3.1,9.4
rumpálka, -y, ž. viz lumbálka; 8.2.3, 9.5; VT
růže, -e, ž. erysipel; 8.3.1, 9.3
růžovka, -y, ž. růžová jehla určená pro ředění roztoků; 8.2.1, 9.4
rychlá, adj. viz blikáčka; 8.3.1, 9.4

Ř

řezák, -u, m. skalpel; 8.2.1, 9.4
řezník, -a, m. viz havran; 8.3.2, 9.1
řízek, -a, m. viz Filip; 8.3.1, 9.1; expr.

S

sad'árna, -y, ž. velmi bolestivý výkon; 8.2.1, 9.5; expr.; AD
sálovka, -y, ž. sestra na operačním sále; 8.2.1, 9.1
saník, -a, m. viz Filip; 8.2.2, 9.1; expr.
sanitáre, -0, m. viz Filip; 8.2.3, 9.1
santa, -y, m. viz Filip; 8.2.3, 9.1; expr.
sestřák, -a, m. mužský protějšek zdravotní sestry; 8.2.1, 9.1
sešoupnout se, dok. prudké zhoršení zdravotního stavu, viz též zhoupnout se; 8.3.1, 9.6
sexse, -e, ž. sekce; 8.2.3; 9.5
schis(z)ka, -y, ž. schizofrenie, viz též schíza ; 8.2.2, 9.3
schíza, -y, ž. viz schiska; 8.2.2, 9.6
schizouš, -e, m. schizofrenik; 8.2.1, 9.1; AD
Slavíček, -ka, m. viz havran; 8.3.2, 9.1
slepák, -u, m. appendix; 8.2.1, 9.3, 8.2.5
slepouš, -e, m. viz očař; 8.3.2, 9.1; expr.
slinivka, -y, ž. nemocný s pankreatitidou; 8.3.2, 9.1
sluha bosse, viz kozlinda; 8.6, 9.1
sluha, -y, m.zast. sanitář; 8.3.2, 9.1
smrkáčci, -ků, m. pacienti s rýmou; 8.3.1, 9.1; expr.
smrt'ák, -a, m. patolog; 8.2.1, 9.1; expr.
smrt'ák, -u, m. smrtelná nehoda; 8.2.1, 9.6; expr.
spirka, -y, ž. spirometrie; 8.2.2, 9.5
srdcař, -e, m. kardiolog, pacient s onemocněním srdce; 8.2.1, 9.1
stáňa, -i, ž. viz kozlinda; 8.2.3, 9.1; expr.
Standa, -y, m. ST-analyzátor; 8.2.2, 9.4
standa, -y, ž. viz kozlinda; 8.2.3, 9.1
stanice, -e, ž. viz kozlinda; 8.2.1, 9.1; expr.
stíhačka, -y, ž. viz blikáčka; 8.3.2, 9.4

strabík, -a, m. pacient, který šilhá (strabismus- šilhavost); 8.2.1, 9.1
strept'ák, -u, m. streptomycin; 8.2.2, 9.4
střeva, -0, s. hemikolektomie (chirurgické odstranění poloviny tlustého střeva), 8.3.2, 9.5
stříkajda, -y, ž. injekční stříkačka; 8.2.3, 9.4
sak, -u, m. subarachnoidální krvácení; 8.2.2, 9.6
subkutálka, -y, ž. podkožní injekce; 8.2.1, 9.4
sušení, -í, s. tampony při operaci; 8.3.2, 9.4
svinstvo, -a, s. viz an'áče; 8.3.1, 9.4; expr.
syfl, -a/u, m. syfilis; 8.2.2, 9.3; expr.

Š

šampuska, -y, ž. viz džbán; 8.3.1, 9.4
šestinedělka, -y, ž. pacientka, kterou považuje lékař za hloupou (neumí dělit šesti); 8.3.1, 9.1; AD; expr.
šiška, -y, ž. stolice viz též trus; 8.3.1, 9.7; expr.
šití, -í, s. materiál pro šití rány; 8.3.2, 9.4
špátle, -e, ž. ústní lžička; 8.2.3, 9.4
špičatka, -y, ž. viz džbán; 8.3.1, 9.4
špína, -y, ž. zast. infekční pokoj; 8.3.1, 9.2
špinit, ned. mít malý krvavý výtok; 8.3.1, 9.6
špunt, -u, m. viz čudlík; 8.3.1, 9.4
šroubování, -í, s. osteosyntéza; 8.3.1, 9.5
š'oural, -a, m. viz havran; 8.2.1, 9.1
šutry, -ů, m. žlučňkové či ledvinové kameny; 8.3.1, 9.3; expr.
šváb, -a, m. sterilní vatový tampon na výtěry; 8.3.1, 9.4

T

tepka, -y, ž. totální endoprotéza; 8.2.2, 9.5
teplotka, -y, ž. teplotní tabulka; 8.2.1, 9.4, 8.2.5
teplouš, -e, m. teploměr; 8.2.2, 9.4; expr.
terminátor, -a, m. terminální stadium nemoci; 8.3.1, 9.6; expr.
tika, -0, s. viz an'áče; 8.2.2, 9.4
tlakáč, -e, m. tlakoměr; 8.2.2, 9.4
topit, ned. mít horečku; 8.3.1, 9.6
totálka, -y, ž. operace, kdy se odstraňuje celý orgán, totální endoprotéza; 8.2.1, 9.5
transfúзка, -y, ž. transfúzní oddělení; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
transka, -y, ž. transfúzní oddělení; 8.2.1, 9.2, 8.2.5
traumačka, -y, ž. traumatologie; 8.2.2, 9.2
tripl, -a, m. kapavka; 8.3.2, 9.3; AD
trouba, -y, ž. inkubátor; 8.3.1, 9.4
trubka, -y, ž. viz céva; 8.3.1, 9.4

trus, -u, m. viz šiška; 8.3.1, 9.7; expr.

tubera, -y, ž. tuberkulóza; 8.2.2, 9.3

tužkovitá stolice, exkrement je tenký jako tužka (často u nádorových onemocnění tlustého střeva) adj. 8.3.1, 9.7

typan, -a, m. viz Filip; 8.2.1, 9.1; expr.

U

UDOP, -u, m. ultrazvukové ozvy plodu; 8.2.2, 9.5

uchošfour, -u, m. vatová tyčinka; 8.2.4, 9.4; expr.

ujíždět, ned. umírat; 8.3.1, 9.6; AD

úklidovka, -y, ž. úklidová místnost; 8.2.1, 9.2, 8.2.5

umrlčák, -u, m. úmrtní list viz též úmrťák; 8.2.1, 9.4, 8.2.5

úmrťák, -u, m. viz umrlčák; 8.2.1, 9.4, 8.2.5

uspávač, e, m. lékař aro na sále; 8.2.1, 9.1

uspávačka, -y, ž. viz anestezió; 8.3.2, 9.2

ušář, -e, m. otorinolaryngolog; 8.2.1, 9.1, 8.2.5

uši, -í, s. viz fondák; 8.3.1, 9.4

utřířit, -e, m. viz Filip; 8.2.4, 9.1; expr.

V

válec, -ce, m. viz džbán; 8.3.1, 9.4

včelička, -y, ž. injekce; 8.3.1, 9.4

větrák, -u, m. helikoptéra; 8.3.1, 9.4

vex, -u, m. vakuum extrakce (postup při porodu, kdy se k vypuzení dítěte použije podtlak); 8.2.2, 9.5

višňák, -u, m. Višňovského emulze; 8.2.1, 9.4, 8.2.5

vlk, -a, m. opruzenina; 8.3.1, 9.3

vodníček, -a, m. viz brčálňátko; 8.3.1, 9.1; AD

vodovod, -u, m. viz céva; 8.3.1, 9.4

vole, -te, s. struma; 8.3.1, 9.3

vrchna, -y, ž. viz boss; 8.2.1, 9.1, 8.2.5; expr.

vrchňa, -i, ž. viz boss; 8.2.1, 9.1, 8.2.5; expr.

vrchnice, -ce, ž. viz boss; 8.2.1; 9.1, 8.2.5; expr.

vrchnost, -ti, ž. viz boss, 8.3.1, 9.1

vrchol, -u viz boss, 8.3.1, 9.1

vrtač, -e, m. viz denták; 8.2.1, 9.1

vrták, -a, m. viz denták; 8.3.1, 9.1

virtule, -e, ž. helikoptéra; 8.3.1, 9.4

vředař, -e, m. pacient trpící vředovou chorobou; 8.2.1, 9.1

vředovka, -y, ž. vředová choroba; 8.2.1, 9.3, 8.2.5

vyxovat, dok. přerušit (vysadit lék); 8.2.1, 9.5

vygastřit, dok. provést gastrokopii (vyšetření); 8.2.1, 9.5
vychna, -y, ž. viz boss; 8.3.1, 9.1; expr.
vykašlat narkózu, stav, kdy pacient po operaci zvrací; 8.3.1, 9.6
vyklystýrovat, dok. podat klyzma; 8.2.1, 9.5; AD
vykrejt antibiotiky, dok. viz pokrejt antibiotiky; 8.3.1, 9.5
vylitý, adj. vykrváčený viz též vyteklý; 8.3.1, 9.6
vypsat sportku, vyplnit porodní hlášení; 8.3.1, 9.5
výškrab, -u, m. kyretáž; 8.3.1, 9.5
vyteklý, adj. viz vylitý; 8.3.1, 9.6

W

wertheim, -u, m. operace dle Wertheim- Meigse; 8.3.2, 9.5

Z

zaflastrovat, dok. zalepit náplastí; 8.2.1, 9.5
zastavit se, dok. mít srdeční zástavu; 8.3.1, 9.6
zašíváčka, -y, ž. viz kušárna; 8.2.1, 9.2; expr.
záškrť, -a, m. v soudním lékařství oběšenec; 8.3.1, 9.1; expr. ; AD
zaškrtit pacienta, dok. přiložit škrtidlo; 8.3.1, 9.5
zátěžák, -u, m. zátěžový test; 8.2.1, 9.5, 8.2.5
zavěsit na flašku, podat infuzi; 8.3.1, 9.5; AD
závodňák, -a, m. závodní lékař; 8.2.1, 9.1, 8.2.5
zbulit, dok. patologická změna na žíle, vyboulení při prasknutí; 8.3.1, 9.6; VT
zhoupnout se, dok. viz sešoupnout se; 8.3.1, 9.6
zubák, -a, m. viz denták; 8.2.1, 9.1; expr.

Ž

žabant, -a, m. viz bažant; 8.2.3, 9.4
Žaneta, -y, ž. Janettova stříkačka; 8.3.2, 9.4
žákyňka, -y, ž. zast. studentka střední zdravotnické školy na praxi; 8.2.1, 9.1
žebříček, -u, m. pomůcka na lůžku pro méně pohyblivé; 8.3.1, 9.4
žlučník, u, m. pacient trpící chorobou žlučníku; 8.3.2, 9.1
žlučníkář, -e, m. pacient trpící chorobou žlučníku; 8.2.1, 9.1
žlutňák, -a, m. pacient s jaterní cirhózou (popř. hepatitidou); 8.3.1, 9.1; expr.
žlutňásek, -a, m. dítě s novorozeneckou žloutenkou; 8.3.1, 9.1; AD

12. Závěr

Tématem mé bakalářské práce byl lékařský slang. Jako hlavní cíl jsem si vymezila shromáždění dostatečného množství slangismů ze zdravotnického prostředí a jejich následnou analýzu. Motivací pro zvolení tohoto tématu pro mě byl fakt, že tato oblast je z hlediska slangu velmi zajímavá a domnívám se, že by jí mohlo být věnováno více pozornosti, svoji roli jistě sehrála i má dávná touha stát se lékařkou.

Při své práci jsem jazykový zdrojový materiál získávala metodou rozhovoru a metodou dotazníku. Pro předvýzkum jsem využila metodu rozhovoru. Rozhovor jsem vedla jak se studenty zdravotnických škol, tak se zdravotními sestrami. Zpočátku jsem neměla rozhovory přesně připravené a zjišťovala jsem hlavně specifika daného prostředí. Později jsem se cíleně zaměřovala na užívání slangismů při výkonu této profese. Některé z rozhovorů jsem vedla elektronickou cestou prostřednictvím diskusních fór pro zdravotníky a sociálních sítí. Dotazník jsem vypracovala v tištěné podobě a rozdala jej mezi studenty středních, vyšších odborných a vysokých škol se zdravotnickým zaměřením a také do nemocničních zařízení mezi zdravotnický personál.

Celkem jsem rozdala 151 dotazníků. Ne všechny z nich jsem mohla pro svoji práci využít, některé byly vyplněné s velkou mírou nadsázky, některé neobsahovaly dostatečné množství informací o daném slangovém výrazu. Naprostá většina dotazníků ale byla pro můj sběr velkým přínosem.

Před sestavováním samotného slovníku jsem se rozhodla nastudovat si dostupné materiály o lékařském slangu. Velmi dobře mi k tomuto účelu posloužila práce Antonína Doležala, který ač není lingvistou, sestavil velmi zajímavý slovníček lékařského slangu. Vycházela jsem také z prací Jaroslava Hubáčka a Ivany Bozděchové, při sestavování praktické části bakalářské práce mi jako teoretické východisko posloužila skripta, na kterých se podílel Jaroslav Suk. Cennou oporou ve všech fázích práce pro mě byly Sborníky o slangu a argotu vydávané od roku 1977 v Plzni. Využila jsem zejména příspěvky od Věry Těšínské a Bohumíra Dejmka.

Celkem se mi podařilo shromáždřit 530 slangových výrazů jednak výše zmíněnými metodami, jednak také na základě excerpce z literatury o lékařském slangu.

Nashromážděné slangismy jsem roztřídila do jednotlivých sémantických skupin, přičemž jsem se inspirovala klasifikací Věry Těšínské. Vymezila jsem následující sémantické skupiny: **názvy osob** (*feťák, chodáci, okoun, plicář*), **názvy zdravotnických oborů a zařízení** (*biochemka, chirča, jipina, farmačka*), **názvy nemocí a patologických**

jevů (*bércák, céčko, extrovka, karas*), **názvy léků, prostředků a přístrojů** (*kalhoty, lopata, masťnák, trouba*), **názvy vyšetření a úkonů** (*bacit, hysterka, kiwi, prodejchnout*), **názvy, které popisují stavy pacientů** (*exnout, febrilky, lejt, zhoupnout se*) **a názvy pro orgány a části lidského těla** (*apendisk, artérka, močák, plodovka*).

Stanovila jsem si také jednotlivé hypotézy, z nichž jsem chtěla při práci vycházet.

Můj první předpoklad, že v analyzovaném materiálu bude vysoké zastoupení univerbizovaných názvů, se potvrdil. Je to dáno charakteristikou této profese, která vyžaduje stručnou a úspornou komunikaci. S tímto faktem úzce souvisí i má druhá hypotéza, že nejvíce zastoupeny budou názvy jednoslovné. I tento předpoklad se potvrdil, protože jednoslovné výrazy v analyzovaném jazykovém vzorku jednoznačně dominují.

Jako příklad si můžeme uvést následující výrazy: *achilovka, fýzák, infuzák, inzulinka, jaterky, operák* a další.

Dále jsem předpokládala, že zdravotnický slang v sobě zahrnuje i četná expresiva, což se také podařilo prokázat. Zastoupení expresivních slov je poměrně výrazné, přesto jsem na počátku výzkumu očekávala vyšší frekventovanost citově zabarvených slov.

V rámci výzkumu se nám podařilo zachytit celkem 66 výrazů expresivního charakteru, což činí přibližně 12,5% z celkového množství nasbíraného materiálu. Expresivně zdravotníci označují zejména nižší zdravotnický personál (*sanitář- utřířit*), pacienty (*žluták, alkáč*) popřípadě různé specifické zákroky a vybavení (*fofrklacky*).

Expresivní výrazivo používají zejména mladší zdravotničtí pracovníci, zejména z řad studentů středních zdravotnických škol a mediků.

Domnívala jsem se také, že čteně zastoupeny budou výrazy vzniklé přenášením významu, i tento předpoklad, z něhož jsem vycházela, se podařilo prokázat. Je to ovlivněno zejména obrazností a názorností jazyka lékařů. Z transpozičních postupů převládají metaforické názvy (*Andula, kolečko, křidélko*), zastoupeno je i metonymické tvoření slov, a to zejména přenášení jmen výrobců či vynálezců na výrobek (*hartmann, wertheim*), v sebraném materiálu se nám podařilo najít i zástupce synekdochy (*žlučník, krček*). Objevil se jediný výraz přejatý z cizího jazyka- *fetman*.

Předpokládala jsem také, že v jazykovém materiálu budou převažovat substantiva. I tuto hypotézu se nám podařilo potvrdit. Substantiva výrazně převládají zejména v sémantické skupině názvů osob, ale i ve skupině pro názvy nemocí. V lékařském slangu však nalezneme i řadu zajímavých slovesných vazeb. Slovesa se nejvíce uplatňují

v sémantické skupině pro názvy vyšetření a úkonů. Adjektiva jsou zastoupena o poznání méně a podařilo se nám najít pouze jediné adverbium, a to adverbium *para*.

U dvou výrazů se nám nepodařilo zjistit jejich přesný původ, proto jsme je zařadili do skupiny okazionalismů. Jedná se o lexikální jednotku *Filip* a výraz *kozlinda*. První výraz označuje sanitáře, druhý staniční sestru, přičemž u obou pozorujeme výrazný rys expresivity. Tyto výrazy jsou užívány v úzkém okruhu studentů v rámci jednoho konkrétního pracoviště, z tohoto důvodu se nám nepodařilo zjistit přesná motivace pro jejich vznik.

I poslední předpoklad, tedy hypotéza, že s ohledem na jazykové prostředí budou často zastoupeny profesionalismy, se potvrdil.

Výraznou měrou se při tvoření lékařských slangových názvů uplatňuje i humor, nadsázka a jazyková hra např. *antiblibika, jupík, kurvinky, Fonendiho skop, outůčko, stáňa*.

V rámci své práce jsem neměla možnost dostatečně komparovat regionální rozdíly v lékařském slangu, protože jsem se soustředila na oblast Plzeňského kraje, na základě rozhovorů jsem ale navázala kontakt se zdravotnicí s Českých Budějovic, širší rozhled mi poskytla i publikace Antonína Doležala. Zjistila jsem, že slangismy v rámci kraje se výrazněji neliší a víceméně se až na detaily překrývají. Pro moji další případnou práci by jistě byla velkým přínosem možnost výzkumu i v jiných regionech.

Přesto se domnívám, že množství sebraných slangismů (530) je dostatečné k tomu, aby ilustrovalo podobu dnešního lékařského slangu.

13. Seznam použitých pramenů a literatury

- BOZDĚCHOVÁ I. *Současná terminologie: Se zaměřením na kolokační termíny z lékařství*. Praha: Karolinum, 2009.
- BOZDĚCHOVÁ I. *Morbus professionalis (K motivovanosti českých názvů nemocí)*, Naše řeč 2006, ročník 89, číslo 3. Dostupné též z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=7891>>.
- DEJMEK B. *Diferenciace slangu a jeho postavení v běžně mluveném jazyce*. In *Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu*. Plzeň: PedF ZČU, 1988.
- FILIPEC J. *Česká synonyma z hlediska stylistiky a lexikologie*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1961.
- GREPL a kol. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2008.
- HUBÁČEK J. *O českých slanzích*. 2. vydání. Ostrava: Profil, 1981.
- HUGO J. *Slovník nespisovné češtiny*. 2. vyd., Praha: Maxdorf, 2006.
- KELLNER A. *Úvod do dialektologie*. Praha: SPN Praha, 1954.
- KLIMEŠ L. *Komentovaný přehled výzkumu slangu v Československu, v České republice a ve Slovenské republice v létech 1920- 1996*. Plzeň: PedF ZČU, 1997.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Encyklopedický slovník češtiny*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2002.
- KOLEKTIV AUTORŮ. *Slovník nespisovné češtiny*. Praha: Maxdorf, 2006.
- KOPEČNÝ F. *K původu termínů slang, argot, hantýrka a žargón*. Naše řeč 1981, ročník 64, číslo 2. Dostupné též z <<http://nase-rec.ujc.cas.cz/archiv.php?art=6239>>.
- OBERPFCALCER Fr. *Argot a slangy*. Praha: Československá vlastivěda, 1934.
- PACOVSKÝ V. *Jazykozpyt medicíny: knížka o medicínské terminologii nejen pro zdravotníky*. Praha: Galén, 2008.
- POKORNÝ L. *Úvod do české lexikologie*. České Budějovice: Pedagogická fakulta v Českých Budějovicích, 1979.
- Sborník přednášek z III. konference o slangu a argotu v Plzni 24. – 27. ledna 1984*. Plzeň: PedF ZČU, 1987.
- Sborník přednášek ze IV. konference o slangu a argotu v Plzni 9.-12. února 1988*. Plzeň: PedF ZČU, 1988.
- Sborník přednášek z 8. konference o slangu a argotu konané v Plzni ve dnech 26.-27. února 2008*. Plzeň: PedF ZČU, 2008.
- SUK J. *Několik slangových slovníků*. Praha: INVERZE, 1993.
- SUK J. *O sbírání a studiu slangu v praxi*. Praha: Karolinum 1999.
- ŠMILAUER V. *Nauka o českém jazyku*. Praha: SPN, 1982.
- TRÁVNÍČEK Fr. *Úvod do českého jazyka*. Brno: Komenium, 1948.

14. Resumé

Tato bakalářská práce pojednává o problematice lékařského slangu. Cílem práce bylo teoreticky vymezit pojmy slang a profesní mluva, shromáždit dostatečné množství jazykového materiálu a následně provést analýzu sebraných lexikálních jednotek.

Teoretická část práce si klade za cíl definovat termíny slang a sociolekt, popisuje metodologii, která se při praktickém výzkumu slangu uplatňuje a vymezuje základní přístupy, ze kterých badatel při odborném výzkumu vychází. V teoretické části je také blíže vymezena diference slangu z různých hledisek a je zde prezentována charakteristika prostředí, v němž se lékařský slang užívá. V závěru teoretické části jsou vymezeny transformační a transpoziční postupy při tvoření slangových názvů a jsou zde také charakterizovány jednotlivé sémantické skupiny, podle kterých v praktické části jednotlivé slangismy klasifikujeme.

V praktické části práce je prezentována analýza sebraného jazykového materiálu. Při kompletaci jazykového materiálu jsem uplatnila metodu rozhovoru a metodu dotazníku. Shromážděné sociolektismy jsme analyzovali z několika hledisek. Prvním hlediskem byla diference slangismů s ohledem na frekvencovanost jednoslovných a víceslovných názvů, druhým hlediskem bylo třídění výrazů podle slovnědruhové platnosti, třetím hlediskem byl způsob tvoření slangových názvů. Jednotlivá hesla slovníčku jsou zařazena k příslušné sémantické skupině.

15. Abstract

This bachelor thesis deals with medical slang. The aim of my work was to define theoretically the terms such as slang and special professional language, then to collect adequate amount of language material and subsequently analyse collected words.

The aim of the theoretical part of my bachelor thesis is to define basic linguistic terms and to describe the methodology which is related to slang research. This work qualifies basic principles which should be followed by the researcher. The theoretical part also contains the differentiation of slang from various views and characterization of the background where the medical slang is used. In the conclusion of the theoretical part there are defined methods which are used during word formation. There are also described semantic groups and according to them the slang expressions are classified.

In the practical part of this bachelor thesis there is the analysis of the collected language material. I used the method of questionnaire and the interview method.

Collected expressions are analysed from several views such as the frequency of one-word or poly-word expressions, parts of speech and the method of word formation. The entries are included in the list of semantic groups.

16. Příloha

Ukázka tištěného dotazníku:

Dotazník - slang ve zdravotnictví

Dobrý den, jsem studentka 3. ročníku na ZČU v Plzni obor specializace v pedagogice a pro svoji bakalářskou práci jsem si zvolila téma „Současný zdravotnický slang“. V rámci svého výzkumu proto sbírám různá specifická slůvka, přezdívky a zvláštní výrazy, které používají jak lékaři a zdravotní sestry, tak i studenti zdravotnických škol.

Děkuji Vám za jakýkoli nápad. :-)

Pozn. : Slangem se rozumí např., že místo bércového vředu řeknete „bércák“, místo zemřít se použije slovo „exnout“ apod.

1. Vzpomenete si ze své praxe na nějaké zvláštní označení, které jste používali při práci, může se jednat o přezdívku, zkomoleninu nějakého odborného termínu, jiný název pro pracovní pomůcky apod.

.....
..

.....
...

2. Jakým slangovým slovem bys označil/a

a) vrchní sestru.....

b) staniční sestru.....

c) sanitáře.....

3. Používáte nějaká zvláštní slova pro pracovní nástroje a pomůcky, které užíváte při praxi? Jestli ano, vypište jaká.

.....
...

.....
..

.....
...

.....
...

4. Vzpomenete si na nějakou zkomoleninu či zvláštní slůvko, které používáte místo nějakého složitějšího odborného termínu? (př. :appendix- slepák)

.....
..

.....
...

.....
...

.....
...

5. Znáte nějaké slangové označení pro choroby? (př. rakovina- rak)

.....
...

.....
..

.....
...

.....
..

6. Jak jinak byste v běžné mluvě označili:

- a) interní oddělení
- b) chirurgické oddělení
- c) jednotku intenzivní péče
- d) anesteziologicko- resuscitační oddělení
- e) gynekologické oddělení
- f) transfúzní oddělení
- g) laboratoř

7. Jak jinak byste v běžné mluvě označili:

a) zubního lékaře

b) patologa

c) očního lékaře

d) urologa

popř. další specializace

8. Jaké slangové označení byste použili pro tato slova:

a) emitní miska

b) chorobopis

c) nádoba na moč

d) cévka

e) pacient

Děkuji za Váš čas.